

สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ พวน

วิระพงษ์ มีสถาน

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล

จัดพิมพ์เนื่องในมหาวโรกาสฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี

ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๕

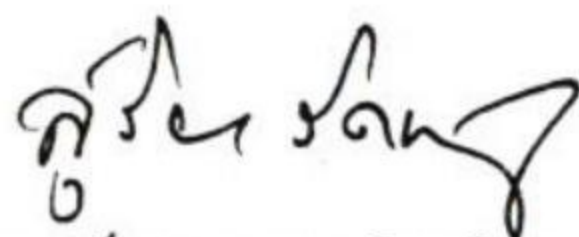
คำนำ

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวิวัฒนาการมาจากพื้นฐานความแตกต่างทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แต่พลเมืองชาวไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ภายใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ที่ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม แม่พระเมตตา บารมีอันไพศาล เสด็จเยี่ยมเยือนพสกนิกรของพระองค์ทั่วทุกหัวระแหง พระราชทานโครงการพัฒนาต่างๆ เป็นที่ปลาบปลื้มของปวงชนทุกหมู่เหล่า

เนื่องในมหามงคลอภิรัชตสมัยสมโภชพระราชพิธีกาญจนาภิเษก ที่พระองค์ทรงสถิตอยู่ในไอยศุรย์สมบัติครบ ๕๐ ปี ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรม เพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล จึงได้จัดพิมพ์สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในประเทศไทยขึ้น เพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระเกียรติคุณของพระองค์ท่านในโอกาสอันเป็นมหามงคลนี้

สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : พวน ฉบับนี้ นายวีระพงศ์ มีสถาน ได้เรียบเรียงขึ้นจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในทุกภาคที่มีประชากรชาวพวนรวมกันอยู่เป็นชุมชน รวมทั้งที่เรียบเรียงจากข้อมูลเอกสารอีกบางส่วน จึงเป็นงานที่กล่าวได้ว่าเป็นภาพโดยรวมของชาวพวนที่พบเห็นได้ในช่วงยุคสมัยนี้ ซึ่งวิถีชีวิตได้แปรผันไปมากบ้างน้อยบ้างตามเหตุปัจจัย กระนั้นก็ตาม ชาวพวนยังคงความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเอกลักษณ์ทางภาษาและวัฒนธรรม และเป็นประชากรไทยที่มีคุณภาพทำคุณประโยชน์ให้กับประเทศชาติเสมอ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ขอขอบคุณทุกท่านที่ได้ร่วมกันจัดทำสารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ : พวน ฉบับนี้ขึ้น และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าสารานุกรมฉบับนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาค้นคว้าต่อไป

ศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุรียา รัตนกุล

ผู้อำนวยการ

สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท

คำนำผู้เขียน

เรื่องราวเกี่ยวกับชาวพวนมีทั้งที่เล่าขานและบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เนื้อความนั้นก็แตกต่างกันไปตามแต่ผู้เล่าหรือผู้บันทึกได้ประสบรับรู้ เมื่อต้นปี พ.ศ.๒๕๓๘ ผู้เขียนได้รับมอบหมายจากสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ให้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์พวนในประเทศไทยตามท้องถิ่นต่างๆ และก็ประสบเหตุการณ์ดังกล่าวมา

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้เขียนกำหนดแนวการศึกษาในพื้นที่หลัก ๔ แห่ง คือ ที่อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี, อำเภอปากพลี จังหวัดนครนายก, อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และอำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย ซึ่งในแต่ละพื้นที่หลักก็ได้กระจายการศึกษาไปตามชุมชนชาวพวนที่ใกล้เคียง ตำบล ต่างหมู่บ้าน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบ วิธีการศึกษาใช้หลายรูปแบบคละกันไป ทั้งการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม คือ อยู่กินพักอาศัยกับชาวพวน การสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน ทำให้พบว่าชาวพวนต่างภูมิภาคก็ต่างลักษณะ เช่น การแต่งกายของหญิงชาวพวน ภาคกลางนิยมนุ่งซิ่นมัดหมี่จากด้ายย้อมสี ภาคอีสานนิยมนุ่งผ้ามัดหมี่จากไหม ภาคเหนือนิยมนุ่งผ้าทอลาย ส่วนภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความนิยมผสมผสานแต่งกายคล้ายภาคอื่นๆ หรือข้าวที่ชาวพวนบริโภค เราไม่อาจจำแนกความเป็นพวนจากการบริโภคข้าวได้เพราะชาวพวนบริโภคทั้งข้าวเจ้าและข้าวเหนียวขึ้นอยู่กับชุมชน หรือความนิยมของชนแต่ละภูมิภาค แต่สิ่งที่หล่อหลอมสำนึกของความเป็นพวนนั้น คือ ภาษา ชาวพวนมีภาษาของตนเอง และที่เสริมให้ความเป็นพวนเด่นชัดมากยิ่งขึ้นก็คือ ประเพณีกำฟ้า ชาวพวนทุกหย่อมย่านนับถือเอาว่าผู้ที่นับถือประเพณีกำฟ้าคือว่านเครือของชาวพวน

ข้าวปลาอาหารนับมือไม่ถ้วน อีกทั้งที่พึงพิงมากกว่าสิบหลังคาเรือนที่ผู้เขียนได้รับน้ำใจไมตรีจากเจ้าของให้ค้างแรมพักอาศัย เป็นปัจจัยเอื้อให้ได้มีโอกาสศึกษาวิถีชีวิตของชาวพวน ตลอดจนคำบอกเล่าจากผู้ทรงภูมิเป็นจำนวนมาก ที่ถ่ายทอดเรื่องราวของชาวพวนสู่ผู้เขียน และขอกล่าวนามเป็นพิเศษ คือ คุณไพบุลย์ แพงเงิน ที่กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบต้นฉบับ และเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอครุท่านหนึ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณทุกๆ ท่านมา ณ โอกาสนี้

วิระพงศ์ มีสถาน

๑๒ สิงหาคม ๒๕๓๙

สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์

พวน

ENCYCLOPEDIA OF ETHNIC GROUPS IN THAILAND

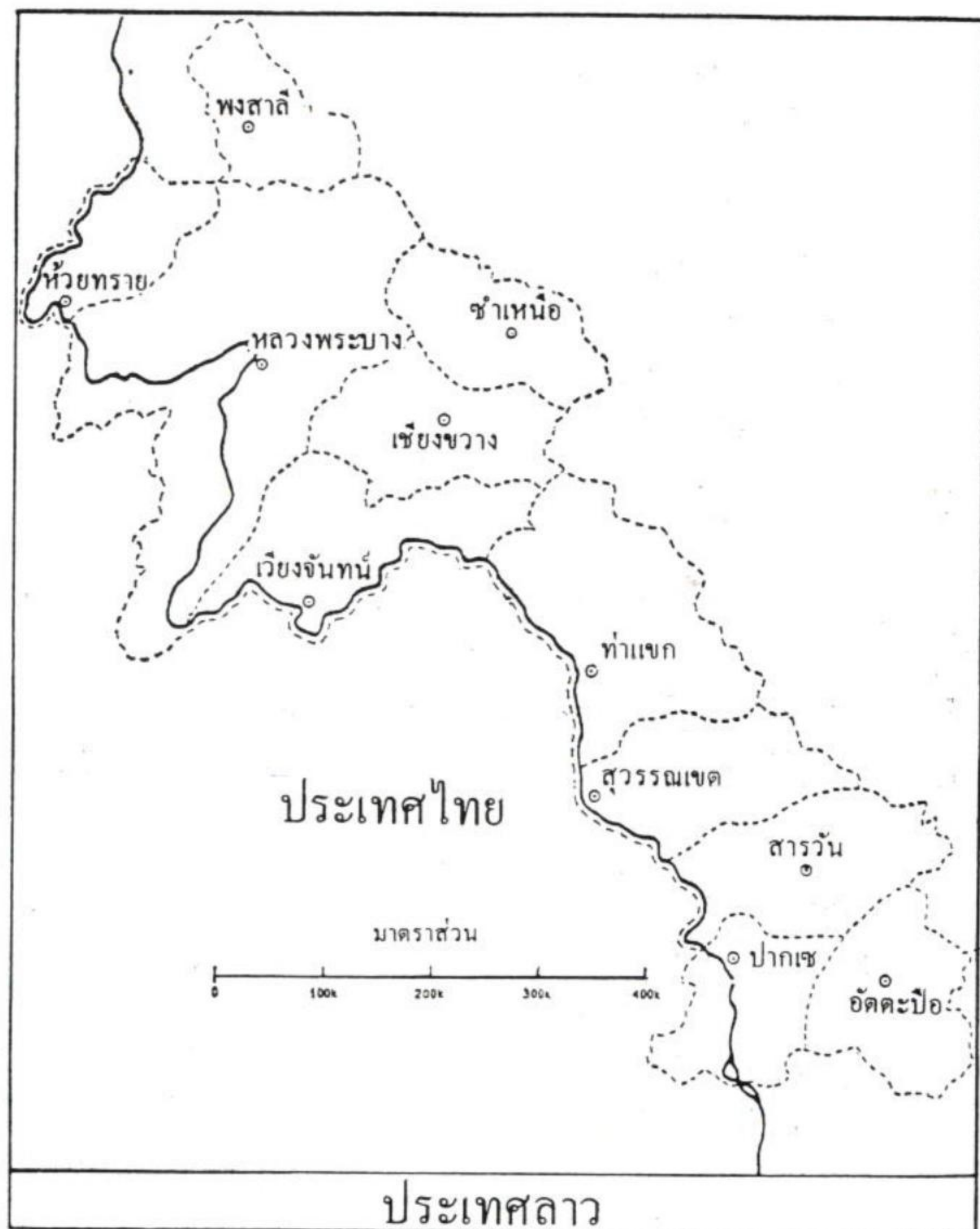
PHUAN

พวน

ประวัติความเป็นมา

พวนเป็นประชากรของไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท มีถิ่นเดิมอยู่ที่เมืองพวน แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานอื่นใด ที่จะระบุได้ชัดว่าชาวพวนเคยอยู่ที่อื่นก่อนที่จะมาอยู่ในเมืองพวน อาจเป็นกลุ่มชนที่มีถิ่นกำเนิดอยู่ที่นั่นมานานแล้วก็เป็นได้

แผนที่แสดงแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (คัดลอกจาก สารานุกรมไทย เล่ม ๒๐ หน้า ๑๓,๐๑๘)

การตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย

ชาวพวนเป็นกลุ่มชนที่รักความสงบ ไม่ชอบการรุกรานหรือสงคราม ในประวัติศาสตร์จึงปรากฏว่าชาวพวนถูกปกครองจากหลายฝ่าย เช่น ขึ้นกับญวนบ้าง กับเวียงจันทน์บ้าง หรือกับไทยบ้าง ชาวพวนต้องส่งส่วยให้กับเมืองที่มีอำนาจปกครองตน

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยของชาวพวนมีหลักฐานปรากฏอยู่หลายครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ ๑ ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช คือ ในราวปีพ.ศ.๒๓๒๒* พระองค์ได้โปรดฯ ให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึก และเจ้าพระยาสุรสีห์ ยกทัพไปตีเมืองลาวและหัวเมืองที่ขึ้นต่อลาวทั้งปวงไว้ได้ ในการนี้ได้นำชาวลาวให้มาตั้งบ้านเรือนตามหัวเมืองต่างๆ ของไทย การนำครอบครัวชาวลาวกลุ่มต่างๆ มาในครั้งนี้ คาดว่าน่าจะมีชาวพวนที่อาศัยในเมืองพวนซึ่งเป็นเมืองขึ้นของลาวปะปนเข้ามาด้วยเป็นจำนวนมาก

ครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๓๕ เจ้านันทเสน ราชบุตรองค์ใหญ่ของเจ้าสิริบุญสาร เป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเมืองขึ้นของไทย ได้นำชาวพวนและชาวไส้ (ไตดำ)** ส่งมายังกรุงเทพฯ เพื่อเป็นราชบรรณาการต่อกษัตริย์ไทย

ครั้งที่ ๓ เกิดสงครามระหว่างลาวกับไทยใน พ.ศ.๒๓๖๙ - พ.ศ.๒๓๗๑ ไทยตีหัวเมืองที่ขึ้นต่อลาวได้จนสิ้น แต่ปีต่อๆ มา ญวนได้ตีหัวเมืองของลาวที่มีพรมแดนติดต่อกับญวนไปครอง พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้เจ้าพระยาธรรมาธิบดีเป็นแม่ทัพไปตีเมืองต่างๆ ที่ญวนเข้าครอง และได้นำชาวพวนมากรุงเทพฯ ซึ่งเหตุการณ์นี้อยู่ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๗๖ - พ.ศ. ๒๓๗๘

* ราชบัณฑิตยสถาน. สารานุกรมไทย เล่ม ๒๐ "พวน" หน้า ๑๓๐๑๗-๑๓๐๒๑

** การใช้คำว่า ไท ในสารานุกรมนี้ให้หมายถึงภาษาหรือบุคคลที่อยู่นอกประเทศไทย แต่พูดภาษาตระกูลไท ส่วนคำว่า ไทย ให้หมายถึง ภาษาและบุคคลที่อยู่ในประเทศไทยและพูดภาษาตระกูลไท

การนำพลเมืองชาวพวนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย จากทั้งเหตุของการสงครามและการเมืองดังกล่าวมาแล้ว หลักฐานทางประวัติศาสตร์ไม่ระบุชัดว่ามีจำนวนเท่าใด แต่คงเป็นจำนวนมากเพราะมิใช่การเกณฑ์เอาเฉพาะบุคคลหนึ่งบุคคลใดในครอบครัวลงมาเท่านั้น หากเป็นการ “เทครัว” หรือเป็นการย้ายผู้คนมาทั้งเมือง จะมีที่หลบหนีได้บ้างก็คงเป็นส่วนน้อย

นอกจากหลักฐานจาก “ส่วนกลาง” หรือของทางราชการแล้ว ถ้าพิจารณาจากหลักฐานท้องถิ่น จะพบว่า ชาวพวนบางท้องถิ่นมิได้เข้ามาในประเทศไทยในฐานะเชลยศึก หรือถูกเกณฑ์เพื่อใช้แรงงานทั้งหมด แต่อาจมาด้วยความต้องการสันติสุข แสวงหาแหล่งทำมาหากินหรือหาถิ่นที่อยู่ใหม่ เพราะก่อนหน้านี้ไม่มีการขีดเส้นพรมแดนระหว่างประเทศดังเช่นในปัจจุบัน การอพยพโยกย้ายถิ่นฐานจึงเป็นไปด้วยความสมัครใจ โดยมีผู้นำเป็นแกนหลักในการเคลื่อนย้าย เช่น กรณีชุมชนชาวพวนตำบลหินปัก อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีหลักฐานว่า วัดหินปักใหญ่มีพระยาวิทานและมีผู้นำฝ่ายสงฆ์ชื่อ อาชญาตุ้ย (สมภารตุ้ย) ร่วมกันสร้างวัดเพื่อเป็นศูนย์รวมของชาวพวนในชุมชน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๖* (ก่อนการสถาปนากรุงธนบุรี ๔ ปี)

การย้ายถิ่นฐานของผู้คน ถ้าไม่มีเหตุการณ์สำคัญ เช่น การสงคราม โรคระบาดร้ายแรง หรือเกิดกบฏ ก็มักจะมิได้รับการบันทึกเป็นประวัติศาสตร์ คงเหลือเป็นแต่เพียงตำนานหรือการเล่าสืบต่อกันมาเท่านั้น

ลักษณะทางชาติพันธุ์

ชาวพวนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาหมดจด ผิวพรรณสะอาดเกลี้ยงเกลา กิริยาละเมียด ละไม มีความขยันขันแข็งในการทำงาน อีกทั้งเป็นกลุ่มชนที่มีภาษาพูด วัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเอง

* โพร้ แชมล่าเจียก ตำนานไทยพวน . กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์, ๒๕๓๗ หน้า ๖

การแต่งกาย

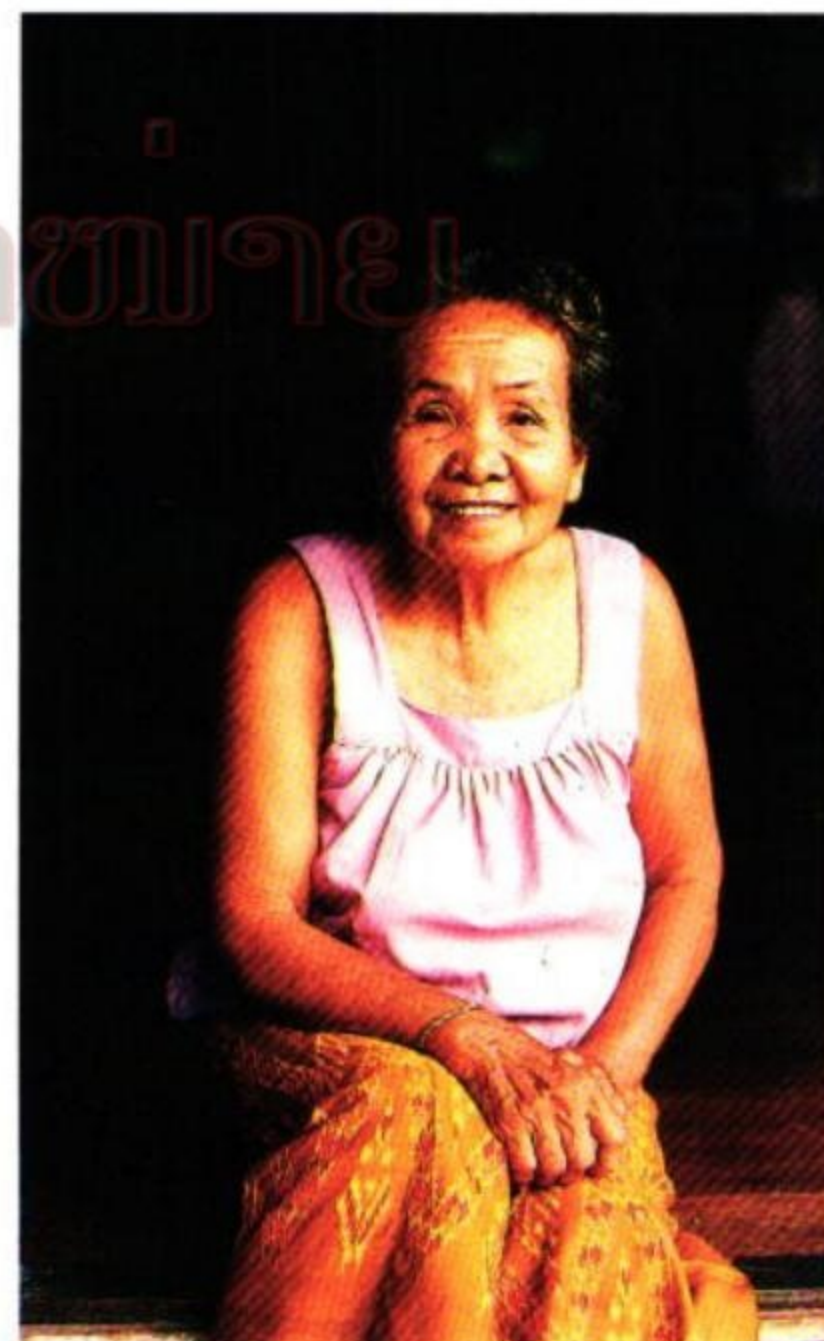
ในชีวิตประจำวัน การแต่งกายโดยทั่วไปมีความคล้ายคลึงกับประชากรไทยส่วนใหญ่ คือหญิงนิยมนุ่งซิ่นสวมเสื้อตามสมัยนิยม หญิงสูงวัยมักสวมเสื้อ“คอกะทะ”หรือเสื้อ“อีเป่า”(เสื้อคอกระเช้า) แต่การแต่งกายในรูปแบบเดิมนั้น หญิงมักไว้ผมยาวมุ่นเกล้าไว้ด้านหลัง ใช้ผ้าพันรอบอกแทนการสวมเสื้อ นุ่งซิ่นตีนจก หรือสีพื้นแทรกลายขวาง บางถิ่นนิยมนุ่งซิ่นมัดหมี่ซึ่งมีลวดลายสีสังฆามตาโดยอิงรูปแบบลายมาจากลายโบราณ ชาวพวนแต่ละภูมิภาคจะแต่งกายแตกต่างกัน ชายมักนุ่งกางเกงขาก๊วยดำ เสื้อดำ ปัจจุบันทั้งชายและเด็กไม่มีความต่างทางด้าน การแต่งกาย จนนับว่าเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัด

เด็ก ๆ ที่เตรียมเพื่อนรำ แต่งกายด้วยซิ่นมัดหมี่

หญิงชาวพวนสูงวัยในตำบลหาดเสี้ยว
นิยมนุ่งซิ่นดำคาดแถบแดง

ชาวพวนทาง
ภาค ตะวันออก
ภาคกลางและ
ภาคอีสาน ยัง
นิยมนุ่งซิ่นมัด
หมี่กับเสื้อคอ
กะทะ

จำนวนและการแพร่กระจายของประชากร

จำนวนประชากรพวท่อพยพเข้ามาในประเทศไทยในช่วงแรก ๆ นั้น ไม่อาจจะระบุแน่ชัดได้ว่ามีเท่าใด ปัจจุบันได้มีการสำรวจจำนวนประชากรชาวพวท่ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ซึ่งมีกระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

จังหวัด	จำนวนประชากร	จังหวัด	จำนวนประชากร
กาญจนบุรี	๓,๖๗๘	เพชรบุรี	๔,๑๒๕
กำแพงเพชร	๓,๗๑๕	เพชรบูรณ์	๑๔,๗๐๐
จันทบุรี	๑๕๑	แพร่	๗,๖๗๖
ฉะเชิงเทรา	๑๒,๔๐๕	ยโสธร	๒,๐๙๙
ชัยนาท	๔๖๘	ร้อยเอ็ด	๑
เชียงราย	๘๐	ลพบุรี	๑๖,๗๖๙
เชียงใหม่	๒	ลำพูน	๒
ตาก	๑๕๗	เลย	๑,๔๑๕
นครนายก	๑๑,๒๐๕	สระบุรี	๖,๗๖๔
นครปฐม	๑,๓๗๐	สระแก้ว	๓,๓๒๓
นครสวรรค์	๑๔,๒๕๕	สิงห์บุรี	๑,๒๗๒
นนทบุรี	๑๐๓	สุพรรณบุรี	๑๑,๙๑๙
น่าน	๓,๔๘๕	สุโขทัย	๑๐,๓๘๕
ปทุมธานี	๑๕	หนองคาย	๓,๖๗๕
ประจวบคีรีขันธ์	๒๖๘	อุดรธานี	๗,๓๔๐
ปราจีนบุรี	๑๗,๔๑๖	อุดรดิถี	๙,๒๗๖
พะเยา	๓	อุทัยธานี	๑,๕๔๓
พิจิตร	๑๕,๕๕๘	อุบลราชธานี	๒๐
พิษณุโลก	๓,๗๙๒	รวม	๑๙๐,๔๓๐ คน

หมายเหตุ ข้อมูลจากโครงการแผนที่ภาษา สถาบันวิจัยภาษาฯ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ. ๒๕๓๘ ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการดำเนินงาน
หัวหน้าโครงการคือ รศ.ดร.สุวิไล เปรมศรีรัตน์ ในความเป็นจริง อาจมีประชากรถึง ๒๕๐,๐๐๐ คน โดยประมาณ

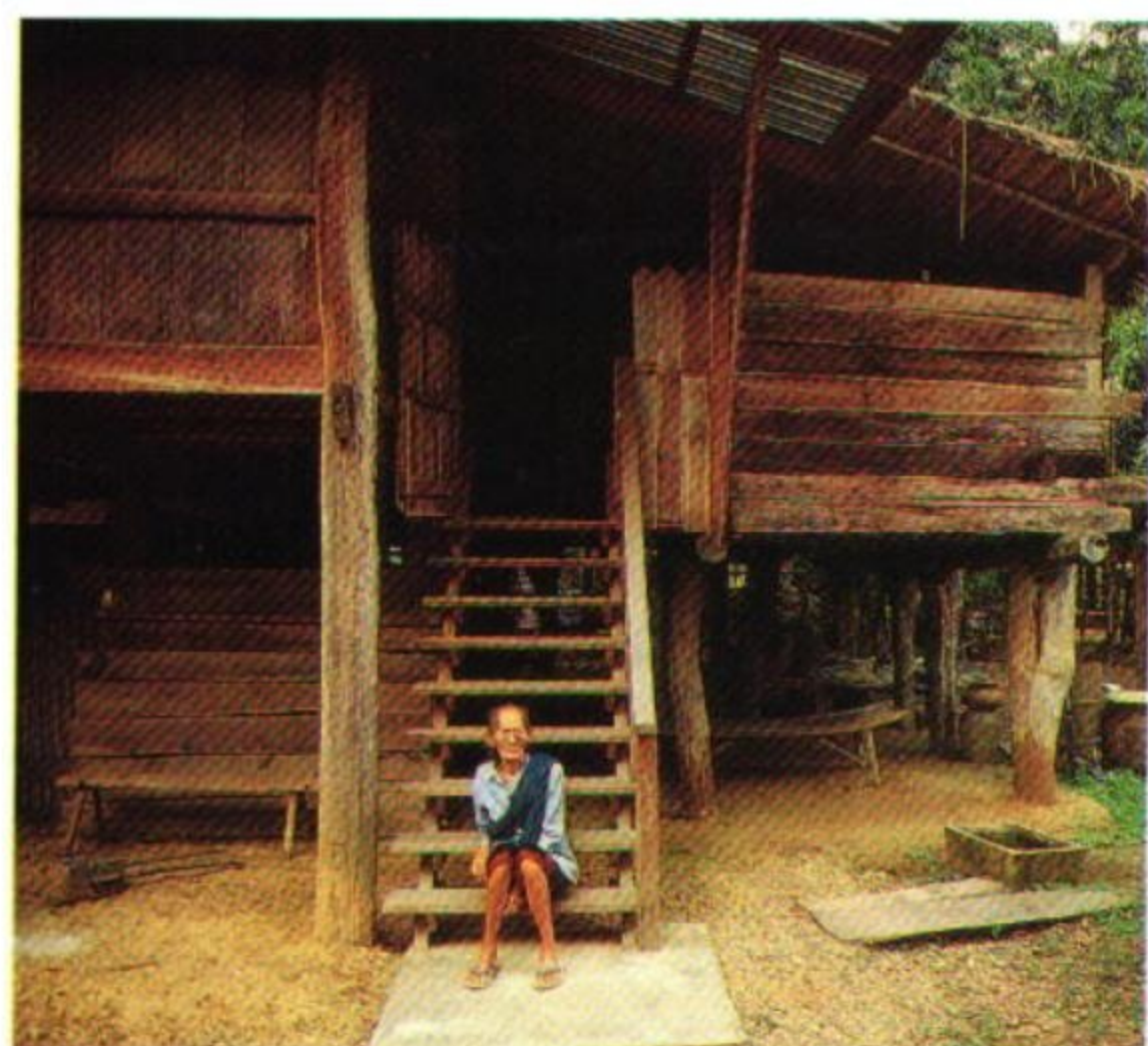
ลักษณะบ้านเรือน

ชาวพวนปลูกบ้านไม้ยกพื้นสูง มุงหญ้าคา พื้นปูด้วยฟากไม้ไผ่ เสาทำด้วยไม้เนื้อแข็ง ฝากรุด้วยใบไม้ ซึ่งทำจากไม้ไผ่สานขัดแตะนำมาประกบกระหนาบใบไม้ให้อยู่ตรงกลางหรือฝาเลื้อยลำแพน ชั้นบนของบ้าน มักใช้เป็นที่พักหลับนอน ภายในตัวเรือนจะกันเป็นห้องไว้ให้ลูกสาว หรือกันเป็นห้องเพื่อเก็บของมีค่า สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดจนอัฐิของบรรพบุรุษ ต่อมาจึงมีการสร้างเรือนด้วยไม้เนื้อแข็งทั้งหลัง มุงหลังคาด้วย “ไม้เก็ด” (กระเบื้องไม้) หรือดินขอ(กระเบื้องดินเผา) จนถึงใช้สังกะสีมุงหลังคา เพราะเบาและทนทานกว่าการใช้กระเบื้องไม้ ส่วนพื้นบ้านปูด้วยแป้น (ไม้กระดานที่เลื่อยเป็นแผ่น ๆ) ฝาเรือนนิยมใช้ไม้กระดานที่เลื่อยเป็นแผ่น ๆ เช่นกัน แต่บางและแคบกว่ากระดานเรือน

ความละเมียดละไมใส่ใจต่อการทำที่อยู่อาศัยให้งดงาม ดังปรากฏว่าบางบ้านประดับด้วยลายไม้ “โป่ง” (ไม้ฉลุลาย) ตามมุมนิ้วและเชิงชาย ความนิยมสร้างบ้านที่มีลายประดับเช่นนี้ มีแพร่กระจายตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๓ ซึ่งเป็นพระราชนิยมแบบจีน ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่มีกำลังทรัพย์จะสร้างบ้านเรือนที่ถือว่าเป็นของสวยงาม จึงนิยมประดับตกแต่งบ้านเรือนแบบดังกล่าว หรือการทำหลังคาทรงปั้นหยาอันเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่แพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ ๖ ปัจจุบันยังปรากฏว่ามีแบบการสร้างบ้านเช่นนี้อยู่ตามชุมชนชาวพวนเก่า ๆ หรือตามหอระฆังและกุฎิในวัดบางแห่ง

พื้นที่ส่วนล่างของตัวเรือนใช้เป็นที่ประกอบ การงาน เช่น งานจักสานงานทอผ้างานหัตถกรรมอื่น ๆ หรือใช้เป็นคอกสัตว์เลี้ยงต่าง ๆ มีวัว ควาย หมู เป็ด ไก่ เป็นอาทิ ใต้ถุนบ้านยังเป็นที่วางแคร่หรือเตียง ตั้ง เพื่อเป็นที่นั่งที่นอนในคราวที่เมื่อยล้าจากการทำงาน รวมถึงจัดไว้เป็นที่รับแขกผู้มาเยือนในเวลากลางวัน อีกด้วย

บ้านของชาวพวนนับความเล็กหรือใหญ่ตาม จำนวนช่วงห้องของเสาเรือน โดยปกติมักจะปลูกเรือน หลังคาทรงจั่ว หันไปตามแนวตะวันออก-ตะวันตก กล่าวคือ หลังคาจะเทลาดไปทางด้านทิศใต้กับทิศเหนือ ทั้งนี้อาจมีข้อยกเว้นได้ตามข้อจำกัดอื่น ๆ เช่น พื้นที่ไม่เหมาะแก่การปลูกเรือนตามคตินิยมก็อาจ เปลี่ยนแปลงได้ รวมถึงความเชื่อถือแบบเดิมได้ลดลง การปลูกเรือนในปัจจุบันจึงอยู่ที่ความพอใจของผู้เป็น เจ้าของ

อนึ่ง การต่อขยายคาออกจากตัวบ้านเพื่อทำเป็น ห้องครัว ห้องน้ำ หรือเป็นเพิงเพื่อเก็บอุปกรณ์เครื่องใช้ ต่าง ๆ เหล่านี้ไม่นำมาเรียกรวมเป็นห้องของบ้าน ส่วน บริเวณใกล้บ้านมักปลูกสร้างยั้งไว้เป็นที่เก็บข้าวเปลือก

ชาวพวนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ปลูกสร้าง อาคารที่อยู่อาศัยแบบชาวตะวันตก หรือตามแบบอย่าง ชุมชนในเมือง หรือบ้านผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจ ปานกลางก็ยังคงรูปแบบบ้านที่ยกพื้นสูงดั้งเดิม แต่ได้ มีการย้ายคอกสัตว์เลี้ยงออกไปจากใต้ถุนเรือน ทำ บ้านเรือนให้ถูกสุขลักษณะมากขึ้น

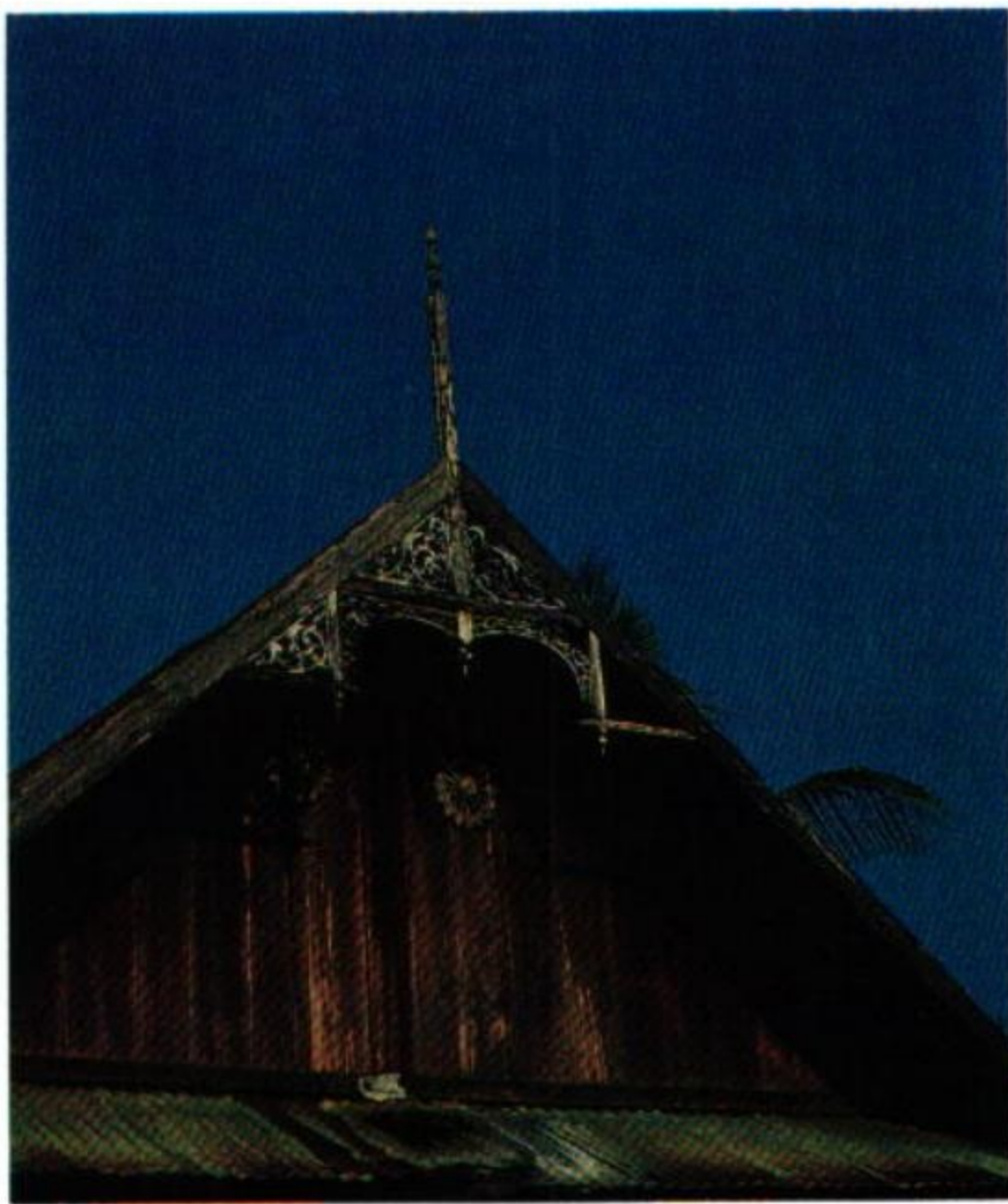

ชายคาที่ต่อจากตัวบ้านเพื่อเก็บอุปกรณ์การเกษตร

ชาวพวนที่มีฐานะดีสร้างบ้านตามสมัยนิยม

ที่อยู่อาศัยบางครัวเรือนได้เปลี่ยนไปมากบ้าง น้อยบ้าง ตามกำลังทางเศรษฐกิจ เพราะยังปรากฏว่า ปัจจุบันมีบางครัวเรือนที่มีสภาพบ้านเป็นแบบในยุคแรกๆ แต่ก็มีแนวโน้มที่จะพัฒนาขึ้นตามกำลังความสามารถ

จั่วที่ประดับด้วย “ไม้โป่ง”

โดยภาพรวมเรื่องที่อยู่อาศัยของชาวพวนแสดงออกให้เห็นถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชนผู้รักความเรียบง่าย ในขณะที่เดียวกันก็แฝงไว้ด้วยความประณีตวิจิตรบรรจง แสดงถึงจิตใจของผู้คนที่เยือกเย็นอีกด้วย

ภาษาพวน

ภาษาพวนเป็นภาษาที่อยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai Languages Family) เช่นเดียวกับภาษาไทยที่ใช้พูดในประเทศไทย ภาษาลาวในประเทศลาว และภาษาอื่น ๆ อีกหลายภาษา ซึ่งแพร่กระจายอยู่ในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และประเทศจีนตอนใต้*

เมื่อจำแนกถึงความแตกต่างระหว่างภาษาไทยกลางกับภาษาลาวแล้ว ภาษาพวนจะมีวงศ์คำศัพท์ร่วมกับภาษาลาวมากกว่าภาษาไทยกลาง จึงมีคำเรียกชาวพวนเป็น ๒ อย่างคือ เรียกว่า “ไทยพวน” ในฐานะเป็นประชากรของประเทศไทยกลุ่มหนึ่ง และเรียกว่า “ลาวพวน” เพราะว่าเป็นกลุ่มชนที่ใช้คำศัพท์ร่วมกับภาษาลาว และเคยมีถิ่นฐานเดิมอยู่ในประเทศลาวมาก่อน

อย่างไรก็ดี คำว่า “ลาวพวน” นั้น ชาวพวนบางคนไม่สมัครใจที่จะได้รับการเรียกเช่นนั้น ดังนั้นควรเรียกว่า พวน คนพวน หรือชาวพวน

แต่เดิมชาวพวนใช้อักษรธรรมเช่นเดียวกับชาวลาวและชาวอีสาน

* ดูเพิ่มเติมในงานของ Fang-Kuei Li 1977 ในหนังสือชื่อ A Handbook of Comparative Tai หน้า ๑

ระบบเสียงภาษาพวน

หน่วยเสียงพยัญชนะ

พยัญชนะในภาษาพวนมี ๒๐ หน่วยเสียง ได้แก่

/ p ph t th k kh c b d ʔ f s h m n ŋ l w j / ซึ่งทั้งหมดเป็นหน่วยเสียงพยัญชนะต้นได้ แต่เป็นหน่วยเสียงพยัญชนะท้ายได้เพียง ๙ หน่วยเสียง คือ / -p -t -k -ʔ -m -n -ŋ -w -j / และมีหน่วยเสียงพยัญชนะควบกล้ำอยู่ ๑ หน่วยเสียงคือ /khw/ ได้แก่คำว่า /khwa:j/ “ควาย” เพียงคำเดียวเท่านั้น (รัชนี ศรีสุวรรณ ๒๕๓๖ : ๒๕)

หน่วยเสียงสระ

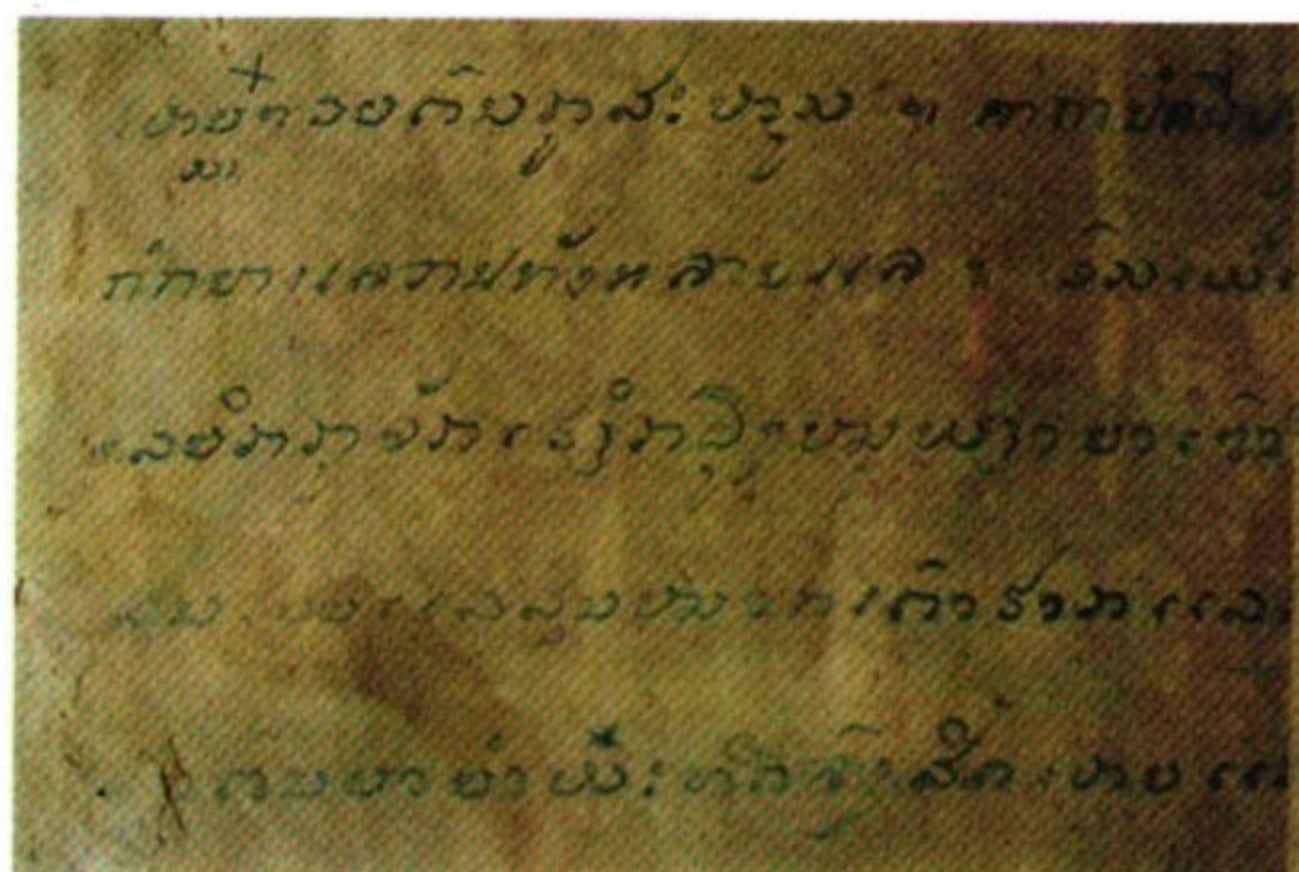
สระในภาษาพวนมี ๒๑ หน่วยเสียง เป็นสระเดี่ยว ๑๘ หน่วยเสียง ได้แก่

/ i i: e e: æ æ: a a: u u: o o: ɔ ɔ: / และอีก ๓ หน่วยเสียงเป็นสระประสม คือ /ia ua ua /

หน่วยเสียงวรรณยุกต์

วรรณยุกต์มี ๖ หน่วยเสียงคือ

(๑) วรรณยุกต์ระดับกลาง	เช่นคำว่า	มา, วน
(๒) วรรณยุกต์ต่ำ-ตก	เช่นคำว่า	ต่าง, ขุด
(๓) วรรณยุกต์สูง-ตก	เช่นคำว่า	ฟด ‘เดือด’, แท่ง, แยะ ‘แยก’
(๔) วรรณยุกต์ต่ำ-ขึ้น-ตก	เช่นคำว่า	อ้อย, ด้วง
(๕) วรรณยุกต์ต่ำ-ขึ้น	เช่นคำว่า	เหล็ก, ผาน, โข ‘สะพาน’
(๖) วรรณยุกต์สูง-ขึ้น	เช่นคำว่า	เลื้อ, แห้ว ‘พิน’

ลักษณะอักษรที่บันทึกตำรายา อายุประมาณ ๘๐ ปี

คำศัพท์

คำศัพท์ในภาษาพวนจะเหมือนหรือคล้ายภาษาลาวหรือภาษาอีสานมากกว่าภาษาไทยกรุงเทพฯ กล่าวคือ ในบรรดาคำศัพท์พื้นฐานที่ถือว่าเป็นคำศัพท์ร่วมวงศ์เดียวกัน(cognate) จะมีความคล้ายกันทั้งภาษาไทยกรุงเทพฯ และภาษาลาว เช่น หู ตา หัว แขน ขา ส่วนในรายละเอียดภาษาพวนจะพ้องกับภาษาลาวเป็นส่วนมาก เช่น

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาพวน	ภาษาลาว
แบน	แป	แป
ปลาช่อน	ปลาค้อ	ปลาค้อ
ปลาร้า	ปลาแดะ*	ปลาแดก
ปะ(ผ้า)	ตาบ	ตาบ

คำที่ต่างไปจากภาษาลาวมักจะเป็นรายละเอียดในเรื่องของเสียง เช่น มีความต่างทางด้านเสียงพยัญชนะต้น เสียงสระ เสียงวรรณยุกต์ ตามตัวอย่าง ภาษาลาวมีหน่วยเสียงพยัญชนะต้นเป็น /kh/ หน่วยเสียงของพวนจะเป็น /h/ เช่นคำว่า

ภาษาลาว	ภาษาพวน	ความหมาย
เข้า	เห้า	เข้า (ตรงข้ามกับคำว่า ออก)
เข้า	แห้ว	ฟัน (อวัยวะในปาก)
เขา	เทา	อวัยวะบนศีรษะของสัตว์
ขึ้น	หั้น	ขึ้น (ตรงข้ามกับคำว่า ลง)

คำที่ต่างไปจากภาษาลาวในกรณีเสียงสระ เช่น

ภาษาลาว	ภาษาพวน	ความหมาย
ข้าว	โไซ	สะพาน
ไผ**	เผอ	ใคร, ผู้ใด

ลักษณะอีกประการหนึ่งของภาษาพวน คือ มีบางคำที่ภาษาไทยกรุงเทพฯ ประสมด้วยสระเ- แต่ภาษาพวน กลับประสมด้วยสระ เ-อ เช่น

ภาษาไทยกรุงเทพฯ	ภาษาลาว	ภาษาพวน
ใกล้	ไก้(ใกล้)	เค้อ
(ที่,แห่ง)ใด	ไส	เลอ/กะเลอ/สะเลอ/พิเลอ/เกอ
ได้	ไต้	เต้อ (เต้อ)
ใส่	ใส่	เส้อ

* เสียงพยัญชนะท้าย /k/ ในภาษาไทยกรุงเทพฯ บางคำ เช่น นาค แบท แชก ภาษาพวนจะออกเป็นเสียงเส้นเสียงปิด(glottal stop)เป็น นะ เบะ แชะ หรือ /nãʔ/ bəʔ/ khəʔ/ ตามลำดับ แต่บางคำก็ยังมีลักษณะเหมือนไทยกรุงเทพฯ เช่น คำว่า นก

** คำนี้เป็นภาษาตระกูลไท มีปรากฏใช้ในภาษาลาว และไทยอีสาน ไม่มีใช้ในภาษาไทยกรุงเทพฯ จึงไม่ปรากฏในพจนานุกรมไทย

ด้วยลักษณะดังนี้ เมื่อชนถิ่นอื่นฟังการพูดคุยของชาวพวนจะรู้สึกว่าเป็นภาษาที่มีสระเอออยู่มาก ดังนั้นจึงมีชื่อเรียกกลุ่มชนชาวพวนอย่างไม่เป็นทางการอีกชื่อหนึ่งว่า ลาวกะเลอ หรือไทกะเลอ (ซึ่งรวมทั้งภาษาผู้ไทยด้วย)

โครงสร้างทางสังคม

ชาวพวนเป็นหมู่ชนที่รักความสงบ ใฝ่สันติ ชยันชันแข็ง และมีความสามัคคีในหมู่คณะ ข้อกล่าวนี้อิงอาศัยจากประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นของชาวพวนตลอดจนอุปนิสัยโดยรวมของชาวพวนเอง โครงสร้างทางสังคมของชาวพวน จึงมีลักษณะโดยทั่วไปดังนี้

รูปแบบของสงฆ์-ฆราวาส

ชาวพวนนับถือพุทธศาสนา จากหลักฐานการสร้างชุมชนในประเทศไทยเกือบทุกแห่งของชาวพวนมักปรากฏว่า พระได้มีส่วนร่วมในการย้ายถิ่นจากภูมิลำเนาเดิม ไปจัดตั้งหลักแหล่งที่ทำกินในดินแดนใหม่ ชาวพวนมักจะสร้างวัดเพื่อให้พระสงฆ์ได้พำนักอาศัย ชาวบ้านจะฟังพระสงฆ์ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ และพระสงฆ์ก็ได้ปัจจัยเกื้อหนุนในการยังชีพเพื่อประกอบศาสนกิจอีกด้วย

รูปแบบผู้อาวุโส-ผู้อ่อนอาวุโส

ความเคารพในผู้อาวุโสเป็นอีกคุณลักษณะหนึ่งของชาวพวนซึ่งยังคงสืบทอดต่อมา ดังจะพบได้จากประเพณีต่าง ๆ เช่น การแต่งงานจะต้องมีพ่อเชื้อ (เถ้าแก่) ของฝ่ายชายไปสู่ขอหญิงสาวต่อพ่อแม่ของ

ฝ่ายหญิง ซึ่งพ่อเชื้อหรือญาติผู้ใหญ่เหล่านี้ ก็คือ ผู้อาวุโส ผู้อ่อนอาวุโสก็คือบรรดาลูกหลานมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามจารีตประเพณีอันดีงาม หรือในกรณีของการบวช ผู้บวชจะต้องไปขออนุญาตและขอขมาต่อพ่อแม่ซึ่งก็คือผู้อาวุโสหรือผู้มีพระคุณ การที่ชาวพวนรับเอาแนวคิดทางพุทธศาสนามาใช้ ส่งผลให้เกิดรูปแบบทางสังคมลักษณะผู้อาวุโส-ผู้อ่อนอาวุโสด้วย

รูปแบบเครือญาติ

สังคมชาวพวนยังน่าจะถือว่าเป็นสังคมแบบชนบท ซึ่งชนบทในที่นี้แยกเป็น ๓ ลักษณะ คือ ชนบทก้าวหน้า เป็นสังคมที่พัฒนาด้านที่อยู่อาศัยตลอดจนอาชีพและรายได้มากเทียบเท่าหรือเกือบเท่าสังคมเมือง ชนบทปานกลาง เป็นสังคมที่ยังชีพอยู่ด้วยการเกษตรการทำไร่นา มีการปรับเปลี่ยนที่จะหันมาใช้วิธีการผลิตแผนใหม่อยู่บ้าง เช่น นำเครื่องจักรกลมาใช้ในการเกษตร แต่ก็ยังไม่มากเท่าเขตที่จัดว่าเป็นเขตชนบทก้าวหน้า รายได้ของประชากรยังน้อยกว่าเขตชนบทก้าวหน้า และชนบทยากจน ยังมีชุมชนชาวพวนอีกหลายแห่งที่จัดว่าเป็นสังคมชนบทยากจน อาจเนื่องจากอยู่ไกลจากตัวเมือง และสภาพธรรมชาติไม่เอื้อต่อการผลิตทางการเกษตร เช่น เป็นที่แห้งแล้งกันดาร รายได้ของชาวพวนในเขตนี้จึงค่อนข้างต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับเขตชนบท ๒ เขตดังกล่าวมา

แต่ไม่ว่าจะเป็นเขตชนบทแบบใด ชาวพวนยังคงให้ความสำคัญกับความเป็นญาติ ซึ่งการนับญาตินี้ นอกจากจะนับโดยทางสายโลหิตแล้ว ยังเกิดจากการเกี่ยวดองหรือเป็นญาติโดยการแต่งงาน นอกจากนี้ มีการเรียกชื่อของพ่อแม่ตามชื่อบุตรคนแรก กล่าวคือ เมื่อชายและหญิงซึ่งเป็นสามีภรรยากันมีบุตรคนแรก

สมมุติชื่อว่าอ้วน เพื่อนบ้านจะเรียกพ่อแม่ของเด็กชาย
อ้วนหรือเด็กหญิงอ้วนว่า พ่ออ้วน แม่อ้วน

รูปแบบครอบครัว

ครอบครัวของชาวพวนยังเป็นครอบครัว
แบบขยาย ซึ่งหมายถึงมีคนมากกว่า ๒ รุ่นอาศัยอยู่ใน
ครัวเรือนเดียวกัน โดยปกติมักเป็นญาติร่วมสายโลหิต
แม้จะมีบางครอบครัวที่เป็นครอบครัวเดี่ยว คือ เกิด
จากสามีภรรยาออกเรือนใหม่ สร้างที่อยู่อาศัยเป็น
สัดส่วนของตน แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีความสัมพันธ์
กับเรือนหลังเดิม เพราะโดยส่วนใหญ่บุตรหลานที่ออก
เรือน มักจะสร้างบ้านใกล้หรืออยู่ในอาณาบริเวณ
บ้านเดิมที่เคยอาศัยอยู่ ครอบครัวใหม่ยังคงได้รับความ
ดูแลช่วยเหลือจากคนรุ่นปู่ย่าตายาย มีการไปมา
หาสู่กัน ช่วยเหลือกันในยามเจ็บไข้ อีกทั้งยังช่วยดูแล
บุตรหลานในกรณีที่เจ้าบ้านผู้ออกเรือนใหม่ต้อง
ออกไปทำงานนอกบ้าน

ที่กล่าวมา เป็นภาพโดยรวมของโครงสร้างทาง
สังคมชาวพวน ซึ่งในปัจจุบัน(พ.ศ.๒๕๓๙)ก็ยังคง
รูปแบบนี้อยู่ แต่มีระบบการปกครองท้องถิ่น คือ

มีผู้ใหญ่บ้าน-กำนัน เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐปกครอง
ชุมชนเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งแต่ก่อนผู้ที่
ดำรงตำแหน่งนี้ มักเป็นผู้อาวุโสด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิ
ได้รับความเชื่อถือไว้วางใจจากประชาชนในชุมชน
ว่าเป็น “ผู้ใหญ่” แห่งหมู่บ้าน

เมื่อระบบการเลือกตั้งได้เข้ามามีบทบาทใน
ชุมชน การแข่งขันเพื่อจะได้ชัยชนะจากการเลือกตั้ง
จึงเกิดขึ้น ผลที่ตามมาคือ ผู้ที่ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านหรือ
กำนันจึงอาจจะไม่ใช่ผู้ใหญ่แห่งหมู่บ้านหรือตำบล
เหมือนแต่ก่อน แต่อาจเป็นผู้ที่มีความสามารถในการ
“ชนะ”การแข่งขันเลือกตั้ง รูปแบบต่างๆ ของโครง
สร้างสังคมดังกล่าวมาจึงแปรผันไปตามระบบการ
ปกครองด้วย เช่น สมัยก่อนเมื่อเกิดกรณีวิวาทของ
ลูกบ้านในชุมชน เรื่องอาจยุติลงที่หมู่บ้าน โดยมีผู้ใหญ่
แห่งหมู่บ้านเป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้เกิดการรอมชอมยอม
ความ เพราะต่างฝ่ายต่างก็เคารพในความเป็นผู้ใหญ่
หรือในความเป็นผู้อาวุโส แต่ในปัจจุบัน เรื่องราวหรือ
เหตุการณ์ที่ไม่รุนแรง อาจถึงขั้นพึ่งศาลสถิตยุติธรรม
เนื่องจากโครงสร้างทางสังคมด้านการปกครองในรูป
แบบ ผู้อาวุโส-ผู้อ่อนอาวุโสได้รับการแทนที่ด้วย
ระบบใหม่

การประกอบอาชีพ

ประเทศไทยได้ชื่อว่าเป็นประเทศเกษตรกรรม ชาวพวนที่ย้ายถิ่นมาสู่ประเทศไทย นิยมตั้งบ้านเรือน ใกล้แหล่งน้ำ และประกอบอาชีพเช่นเดียวกับชาวพื้นเมืองอื่น ๆ ในกาลต่อมาจึงได้พัฒนาการไปประกอบอาชีพต่าง ๆ อีกหลายอย่าง ซึ่งจะกล่าวตั้งแต่อาชีพหลักของชาวพวน ดังนี้

ทำนา การทำนาของชาวพวน มีทั้งใช้แรงงานจากสัตว์และเครื่องจักร มีทั้งที่ทำนาหว่าน นาดำ โดยส่วนใหญ่จะทำครั้งเดียว แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับสภาพท้องถิ่นนั้น ๆ ด้วย ถ้าแหล่งน้ำอำนวยอาจมีการทำนาสองครั้งต่อปี และการทำนาแบบ “หว่านน้ำตม” เริ่มครั้งแรกโดยชาวพวนบ้านโศกาวีวัฒน จังหวัดสิงห์บุรี ปัจจุบันแพร่หลายไปทั่วประเทศ

การทอผ้า อาชีพที่ชาวพวนทำจนมีชื่อเสียง คือ การทอผ้า ผ้าทอแบบพื้นบ้านที่ตำบลหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย ผ้าลายมัดหมี่ของอำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี หรือที่บ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เป็นงานอาชีพที่ทำให้ชาวพวนได้รับเกียรติคุณด้านการทอผ้ามาก

การเลี้ยงสัตว์ ชาวพวนในพื้นที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี นิยมเลี้ยงเป็ดไข่และเป็ดเนื้อมาแต่อดีต เช่น ในตำบลวัดโบสถ์ นอกจากนี้ยังนิยมเลี้ยงปลาช่อน ปลาดุก เช่น ในตำบลมะขามล้ม เป็นต้น

ตีเหล็ก การตีเหล็กเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่ชาวพวนในเขตอำเภอศรีสขันธ์ จังหวัดสุโขทัย ยังทำอยู่ในปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ว่า “หญิงทอผ้า ชายตีเหล็ก” การตีเหล็กของชาวพวนยังคงรูปแบบอย่างโบราณ คือใช้กระบอกลูกกลมที่ทำด้วยไม้ แต่บางร้านได้ใช้พัดลมในการเป่าไฟและใช้มอเตอร์มาเจียรระโนเหล็กแทนการตะไบด้วยเหล็กตะไบ

รับราชการ บุตรหลานชาวพวนที่ได้รับการศึกษามากขึ้น บางส่วนได้รับใช้ประเทศชาติด้วยการทำอาชีพรับราชการ เช่น มีตำแหน่งเป็นนายทหารระดับสูง ตำรวจ แพทย์ พยาบาล นับว่าเป็นกลุ่มประชากรที่มีคุณภาพของประเทศ

ทำสวน อาชีพทำสวนของชาวพวน ส่วนใหญ่เป็นในลักษณะอาชีพเสริม แต่บางถิ่นทำเป็นอาชีพหลักพืชที่ปลูกได้แก่ ขนุน มะม่วง น้อยหน่า ทุเรียน ฝรั่ง

เจียรระโนพลอย อาชีพเจียรระโนพลอย แต่เดิมประกอบกิจการที่จังหวัดจันทบุรี ต่อมาเมื่อมีความรู้ด้านนี้มาเผยแพร่และมีการฝึกหัดจนประกอบเป็นอาชีพและทำเป็นกิจการต่อมาในพื้นที่จังหวัดลพบุรี

ค้าขาย ในชุมชนชาวพวนหนึ่ง ๆ มีชาวพวนประกอบการค้าอยู่ไม่มาก แต่ถ้าเป็นชุมชนใหญ่ ๆ เช่น ในเขตเทศบาลหรือตลาด ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนชาวพวนมาก่อนก็อาจมีผู้ทำการค้าที่เป็นชาวพวนอยู่มากเช่นกัน

การทำไร่ เช่น ไร่อ้อย สับปะรด เป็นต้น

รับจ้าง ชาวพวนที่ประกอบอาชีพรับจ้างมักเป็นผู้ไม่มีที่ดินทำการเกษตรเป็นของตนเอง ทั้งนี้อาจมาจากสาเหตุที่ไม่มีมรดกตกทอด หรือมีการขาย การจำนองจนไม่อาจไถ่ถอนและขาดกรรมสิทธิ์ถือครองในที่สุด ผู้ที่ประกอบอาชีพรับจ้างมักรับจ้างทำไร่ ทำนา หรือการเพาะปลูกอื่น ๆ อีกทั้งเป็นกรรมกรหรือคนงานก่อสร้างในเขตเมือง

การทำงานในหน่วยงานเอกชน ชาวพวน บางส่วนทำงานในบริษัทห้างร้านในเขตเมืองหลวง หรือในเขตเมืองใหญ่ ๆ ผู้ทำงานลักษณะนี้มักเป็นผู้มีความรู้ปานกลางตั้งแต่ระดับวิชาชีพหรือสูงขึ้นมาถึงขั้นปริญญา

จึงกล่าวได้ว่า ชาวพวนเป็นประชากรของไทยที่มีความสามารถ มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศที่ดีกลุ่มหนึ่ง

ประเพณี พิธีกรรม

ชาวพวนมีประเพณีต่าง ๆ ที่ประพฤติปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายประการ ในปัจจุบันประเพณีบางอย่างได้เสื่อมความนิยมลงไปตามสภาพของสังคม แต่ประเพณีที่ยังเหลือให้สืบเค้าและยังปฏิบัติสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน มีดังนี้

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

ผู้คลอดต้องอยู่ไฟหรืออยู่กำ เป็นระยะเวลาตั้งแต่ ๗ วันขึ้นไปหรืออาจเป็นเดือน ลักษณะของการอยู่ไฟนั้น หญิงที่คลอดลูกจะต้องนอนเปลือยหน้าท้องเพื่อรับความร้อนจากกองไฟ ที่ข้างกองไฟมี "สะแนน" (แคร่ฟากไม้ไผ่ หรือกระดาน ๑-๒ แผ่น สูงประมาณครึ่งศอก) ให้หญิงที่เพิ่งคลอดนั้นนอนเอาหน้าท้องผิงไฟตามระยะเวลาที่กำหนด

ความมุ่งหมายของการอยู่ไฟ ประสงค์ให้มดลูกเข้าอู่(สู่สภาพปกติ) สุขภาพจะได้แข็งแรง อีกทั้งเป็นช่วงที่มีโอกาสได้งดเว้นจากการที่ต้องกร่างานหนักด้วย

เด็กที่เพิ่งคลอดใหม่จะถูกตัดสายรกด้วยไม้ไผ่รวกที่ผ่าและเหลาให้ด้านเปลือกนอกมีขอบคม จากนั้นจะนำรกไปผิงไว้ใต้บันไดเรือน เพื่อให้เด็กเป็นคนรักถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเอง

บริเวณห้องคลอดจะโยงด้ายสายสิญจน์จากหมอมนต์ หรือผู้ขมังเวทย์ที่มาทำพิธีขจัดปัดเป่ามิให้ผีมาเอาเด็กที่คลอดใหม่ไป ซึ่งถ้าเด็กตายแสดงว่าผีมาเอาไปได้ หากจำเป็นต้องนำเด็กออกนอกห้องคลอดหรือบริเวณนอกเขตของด้ายสายสิญจน์ จะต้องเอาเชมำกัณฑ์มาเจิมที่หน้าผากของเด็ก เพื่อเป็นการหลอกผีว่าเด็กน่าเกลียดผีจะไม่ได้เอาไป แต่ปัจจุบันหลังคลอดลูกแล้วมีการอยู่ไฟน้อยมาก

การแต่งงาน

การแต่งงานของชาวพวน ฝ่ายชายจะต้องไปสู่ขอฝ่ายหญิง โดยมีบุคคลที่อาวุโส เรียกว่า "พ่อเชื้อ" หรือ "แม่เชื้อ" การไปสู่ขอนี้เรียกว่าไป "เจาะสาว" เสมือนไปหยั่งท่าที่ฝ่ายหญิงก่อนว่าตอบรับหรือปฏิเสธประการใด (แต่ในทางปฏิบัติ จะมีการเกริ่นดูท่าที่หรือมีการพูดคุยระหว่างหนุ่มสาวแล้ว) ต่อจากนั้นจึงจะไปขอเป็นครั้งที่สอง ในครั้งนี้จะต้องมีหมากผ่าซีกผูกร้อยด้วยเชือกหรือไหม และมีห้อยยาเส้นตามจำนวนที่ฝ่ายหญิงต้องการ ห้อยยาเส้นต้องมัดด้วยฟางไปมอบให้พ่อเชื้อ แม่เชื้อ พ่อ แม่ และญาติผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ส่วนฝ่ายหญิงจะมอบของกินของใช้เช่น พริก ถั่ว งา เกลือจำนวน ๒ เท่าจากที่ได้รับมาเป็นการตอบแทน

เมื่อตกลงกันได้แล้วว่า ในวันกำวสาว ฝ่ายชายจะต้องจัดขันหมากอันประกอบด้วยพานสูง มีหมาก เต้าปูน เต้ายา พลุ สีเสียด มีดห่วมโหง(มีดเล็กที่ทำ

พิธีแก้ผีหรือการเลี้ยงผี (ภาพโดย เสาวภา พรศิริพงษ์)

เพื่อใช้ในพิธีแต่งงานโดยเฉพาะ) ใช้ผ้าคลุม แล้วให้คนถือนำขบวนไปบ้านเจ้าสาว

สำหรับขั้นตอนพิธีแต่งงานนั้น มีข้อปลีกย่อยแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับท้องถิ่น ภูมิภาค และฐานะทางเศรษฐกิจของแต่ละฝ่าย ตลอดจนสถานภาพทางสังคมของคู่แต่งงานด้วย แต่โดยหลักใหญ่แล้วชาวพวนยังถือว่า ฝ่ายชายต้องเป็นฝ่ายไปสู่ขอฝ่ายหญิง และกระทำพิธีที่บ้านของฝ่ายหญิง

คู่บ่าวสาวที่เป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน หรือหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ประเพณีที่เชิญญาติพี่น้องทั้งสองฝ่ายมาร่วม “พาแลง-พางาย” (ร่วมงานเลี้ยงอาหารเย็น-อาหารเช้า) ที่บ้านเจ้าสาวยังพอกระทำได้ แต่ปัจจุบันชาวพวนมีการติดต่อกับชุมชนอื่นที่มีได้เป็นชาวพวนด้วยกัน อีกทั้งคู่บ่าวสาวอยู่ต่างภูมิภาค ต่างประเพณีกัน ธรรมเนียมร่วมพาแลงพางายหลังการแต่งงานจึงถูกลบเลือนไปด้วยข้อจำกัดตามสภาพความจำเป็น

ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

การตายจำแนกเป็น ๒ อย่าง คือ ตายโหง หมายถึง ถึงเสียชีวิตจากอุบัติเหตุต่าง ๆ กับ ตายท่า คือ ตายจากโรคร้ายหรือป่วยไข้ ประเพณีที่เกี่ยวกับการตายก็แยกเป็น ๒ อย่างคือ ตายโหงจะนำไปฝัง ส่วนตายท่าจะนำไปเผา รวมทั้งไม่นำศพเข้าบ้านแม้มีการเสียชีวิตที่บ้านก็มักจะนำไปไว้ที่วัด แต่ปัจจุบันชาวพวนไม่เคร่งครัดกับธรรมเนียมดังกล่าวนี้เท่าใดนัก โดยปรากฏว่า ตายด้วยอุบัติเหตุก็มักจะนำไปเผาเสียเป็นส่วนมาก และตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านเป็นส่วนใหญ่

ในการทำศพ ชาวพวนนิยมตั้งศพให้หันศีรษะไปทางทิศตะวันตก นิมนต์พระมาสวดมาตिकाบังสุกุล ไม่นิยมตั้งศพไว้หลายวัน แต่ทั้งนี้ยังขึ้นอยู่กับความเห็นชอบของญาติผู้ตายว่าต้องการตั้งศพ ไว้บำเพ็ญกุศลกี่วัน เช่น รอญาติที่ไปอยู่ต่างบ้านต่างถิ่นให้มาร่วมงานจึงทำการปลงศพ ก็มี

ที่บ้านของผู้ตาย เจ้าบ้านจะเตรียมขันน้ำส้มป่อย*ไว้ที่เชิงบันไดเรือน เพื่อให้ผู้มาร่วมงานได้ใช้น้ำนี้ประพรมศีรษะก่อนกลับบ้าน ถือว่าน้ำส้มป่อยเป็นเครื่องชะล้างความไม่ดีผีร้ายต่าง ๆ ไม่ให้เกาะติดตามไปถึงที่บ้าน

การปลงศพมักจะทำในช่วงเวลาบ่ายหรือตอนเย็น และญาติผู้ตายก็จะทำอยู่ ๓ วัน การทำนี้เหมือนกับการทำในงานบุญกำฟ้า กำสงกรานต์ คือการละเว้นจากการทำงาน คล้ายกับเป็นการไว้อาลัยให้กับผู้ตาย ชาวพวนเชื่อว่าการไปร่วมงานศพของผู้สูงอายุจะได้บุญกุศลมากกว่าการไปร่วมงานศพของเด็ก

ข้อปฏิบัติในหมู่ชาวพวนเกี่ยวกับประเพณีการตาย คือผู้ที่มาร่วมงานมักจะมีข้าวของมาช่วยเจ้าภาพ เช่น น้ำปลา เส้นหมี่ มะพร้าว ข้าวสาร อาหาร อื่น ๆ ธรรมเนียมปฏิบัติเช่นนี้ คงสืบเค้ามามาแต่ครั้งกาลก่อน เมื่อทราบว่าญาติมิตรหรือเพื่อนบ้านเสียชีวิตลง ก็รีบเร่งนำสิ่งของที่จะเป็นประโยชน์ต่อญาติผู้ตายมาช่วยงาน เป็นการแบ่งเบาภาระและร่วมช่วยเหลือกัน เมื่อหยิบฉวยของสิ่งใดได้ก็นำมาสมทบช่วยงาน เป็นในลักษณะตามมีตามเกิด

ระหว่างที่ตั้งศพไว้บำเพ็ญกุศล จะมีการเล่นอย่างหนึ่ง เรียกว่า “งันเฮือนดี” ความหมายตามคำแปลว่า “การฉลองเรือนดี” หมายความว่า เมื่อมีการตายเกิดขึ้น ถือเป็นความอัปมงคลเป็นความไม่ดีแก่บ้านเรือนหลังนั้น ดังนั้นเพื่อเป็นการเรียกสิริมงคลกลับคืนมายังเรือน จึงต้องมีการ “งัน” หรือเฉลิมฉลองเรือนหลังนั้นให้กลับไปสู่ความเป็นปกติสุข ดังนั้นงันเฮือนดีก็คือ การอยู่เป็นเพื่อนญาติของผู้ตายไม่ให้เกิดความเศร้าอาดูรอาลัยมากนัก ก่อเกิดความอบอุ่นทางจิตใจที่ได้เจอญาติมิตรมาช่วยงาน

แต่เดิมงันเฮือนดีมีการเล่นหลายอย่าง เช่น หมากข้ามตาเว็น ปริศนาคำทาย (พวนเรียก คำทวย) หมากรุก มีทั้งหนุ่มสาวและผู้สูงอายุมาร่วมเล่นที่บ้านงาน แต่ในปัจจุบัน ในงานงันเฮือนดีมักมีการเล่นไพ่และไฮโลกันเป็นส่วนมาก โดยมีการขออนุญาตจากเจ้าหน้าที่ตำรวจในท้องที่ซึ่งทางราชการก็จะอนุญาต เพื่อคงประเพณีการอยู่เป็นเพื่อนญาติผู้ตายไว้ การอนุญาตดังกล่าวจะหมดสิ้นลงเมื่อนำศพไปปลงแล้ว การเล่นไพ่และไฮโลในงานงันเฮือนดีนี้ มีทั้งที่เล่นเพื่อความสนุก เช่นเมื่อชนะแล้วจะได้เชกหัวเข้าของผู้ที่แพ้ ตลอดจนเล่นพนันเอาทรัพย์สินก็มี

เตรียมพิธีเล่นผีนางกวัก

* ส้มป่อย เป็นไม้มงคล ปรากฏใช้ในพิธีกรรมของชาติพันธุ์อื่นด้วย เช่น กะเหรี่ยง

ประเพณีสงกรานต์

สงกรานต์ หรือที่ชาวพวนแต่เดิมเรียกว่า “สังขานต์” นั้นมีที่มาและความเชื่อเช่นเดียวกับตำนานเรื่องนางสงกรานต์ที่ชาวไทยทั่วไปนับถือ แต่มีที่ต่างจากชาวพื้นถิ่นอื่นบ้างก็คือยังถือเรื่อง การกำหรือ ละเว้นการทำงานเป็นเวลา ๓ วัน (บางครัวเรือนกำหนด กำเพียงวันเดียว) โดยกำหนดเอาวันที่ ๑๓-๑๕ เมษายนของทุกปี ในช่วงการกำนี้ทุกครัวเรือนจะละเว้น ประกอบกิจการงานใด ๆ มีแต่ทำกิจวัตรประจำวัน เช่น การหุงหาอาหาร มีการเล่นอย่างโบราณ แต่บางอย่างได้เสื่อมลงไปบ้างแล้ว บางคนจึงเพียงแต่นั่ง ๆ นอน ๆ เป็นการหยุดพักภาระการทำงานหาความสุขโดยการพักผ่อนเท่านั้น

ประเพณีสงกรานต์ยังคงมีพิธีรดน้ำผู้ใหญ่ พิธีนี้สืบเนื่องมาจากความเชื่อว่า เมื่อถึงวาระปีใหม่ ต้องทำจิตใจใหม่จากที่เคยดกร่วงพลัดปลั่งจากรอบปีที่ผ่านมา รวมถึงการชำระร่างกายให้สะอาดบริสุทธิ์ เพื่อเป็นการเริ่มต้นรับสิ่งที่ดีในชีวิตต่อไป

แต่เดิมชาวพวนจะต้องลงไปอาบน้ำที่ทำน้ำ ตั้งแต่ก่อนพระอาทิตย์ขึ้น โดยไปก่อนที่นกกางจะออกจากรังเรียกว่า “อาบน้ำก่อนกา”^{*} ทำจิตใจให้เยือกเย็น ไม่มีการด่าทอทะเลาะวิวาทกัน แล้วร่วมกันทำอาหารไปทำบุญที่วัด ถ้าผู้สูงอายุมาก ๆ ไม่สะดวกที่จะไปอาบน้ำที่ทำน้ำได้ บรรดาลูกหลานหรือผู้ที่เคารพนับถือจะเป็นผู้หามน้ำจากสระน้ำหรือห้วยหนองมาให้อาบ ต่อมา

ในวาระสงกรานต์บรรดาบุตรหลานต่างมาร่วมรดน้ำและนำผ้ามากราบไหว้ขอพรผู้สูงอายุ

^{*} วิเชียร วงษ์วิเศษ ไทยพวน พิมพ์เป็นอนุสรณ์ เนื่องในงานทอดกฐินขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ณ วัดหาดเลี้ยว อ.ศรีสัชฉาลัย จ.สุโขทัย หน้า ๑๓๓

การอาบน้ำให้ผู้สูงอายุจึงยังคงมีปรากฏอยู่บ้างในหมู่บ้านพวนบางถิ่น และบางถิ่นได้เปลี่ยนแปลงไปเหลือเพียงการนําน้ำหอมหรือน้ำอบ น้ำขมิ้น มาประพรมลงที่มือผู้เฒ่าผู้แก่ หรือบางถิ่นใช้เพียงน้ำเปล่าเทรดลงที่มือผู้สูงอายุ และอาจมีการปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไปจากนี้อีกบ้าง เช่น การเชิญผู้สูงอายุในหมู่บ้านมาร่วมชุมนุมแล้วให้บรรดาญาติและบุตรหลานได้ร่วมแสดงคารวะผู้อาวุโส ด้วยการรดน้ำที่มือของผู้สูงอายุเหล่านั้นในคราวเดียวกัน

บุตรหลานรดน้ำผู้สูงอายุ

ศาลปู่ตามีเกือบทุกหมู่บ้าน แต่บางแห่งที่นับถือพุทธศาสนาอย่างเข้าถึงแก่น จะยกเลิกการเลี้ยงผีไปแล้ว

ทำบุญกลางบ้าน

พิธีทำบุญกลางบ้าน

งานทำบุญกลางบ้านมักกระทำกันในช่วงเดือนหก จะเป็นวันที่เท่าใดมักจะกำหนดเอาจากความพร้อมของคนในชุมชน จุดประสงค์ของการมีบุญกลางบ้านก็เพื่อขจัดรังควาน และเพื่อเป็นศิริมงคลให้กับชุมชน

เมื่อกำหนดวันที่จะทำบุญกลางบ้านแล้วชาวบ้านจะเตรียมกระทงและตะกร้าบรรจุของมาร่วมในพิธี กระทงนั้นทำจากกาบตันกล้วย บ้างก็ทำเป็นช่องเก้าช่อง ภายในกระทงมักจะประกอบด้วย ข้าวแดง คือ ข้าว(ข้าวเหนียวหรือข้าวเจ้าก็ได้)คลุกกับปูนกินหมากเพื่อให้มีสีแดง ข้าวเหลือง คือ เอาข้าวคลุกกับขมิ้น ข้าวดำ คือ เอาข้าวคลุกกับผงถ่านไฟหรืองาดำ และข้าวขาว กองไว้เป็นหย่อมๆ เพียงเล็กน้อย นอกจากนั้นยังมีรูป ๓ ดอก มีเทียน ๑ เล่ม มีรูปปั้นวัวควาย ช้าง ม้า สัตว์เลี้ยงอื่น ๆ เช่น เป็ด ไก่ ซึ่งสัตว์ปั้นเหล่านี้ทำจากดินเหนียว และที่ต้องมีทุกกระทงคือต้องทำตุ๊กตาคนหนึ่งคู่ จะทำจากดินเหนียวหรือกาบกล้วยก็ได้ การทำก็ทำเพียงคร่าว ๆ เช่น ทำแค่คอหยัก มีแขน ๒ ข้าง ขา ๒ ข้าง แล้วนำเศษผ้ามาห่ม ท่อ หรือพันรอบตุ๊กตาดังกล่าว

ทั้งสัตว์ป่านและตุ๊กตาคน เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งมีชีวิตในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านเอามาเช่นสรวงแก่ผี ถือว่าได้เอาดวงวิญญาณจากคนและสัตว์ทั้งหลายไปแล้ว สัตว์ที่เหลือคือคนและสัตว์จริงจะได้มีชีวิตอยู่อย่างเป็นปกติสุข

ในตะกร้านั้นบรรจุน้ำ ๑ ขวด หินกรวด ๑ กะลาทราย ๑ กะลาและใบหญ้าคา ๑ กำมือ ทั้งกระทงและตะกร้าจะนำไปรวมกันไว้ในบริเวณประรำพิธี บริเวณที่จัดงานจะใช้บ้านของใครก็ได้ที่มีสถานที่เหมาะสมควรแก่การมาร่วมชุมนุมของคนในหมู่บ้าน ซึ่งเมื่อใกล้วันจัดงานจริง จะมีการโยงด้ายสายสิญจ์จากทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน แล้วมารวมกันที่บ้านซึ่งใช้เป็นบริเวณจัดงานพิธีนั้น

ภายในกระบะเช่นไหว้

บางหมู่บ้านจะมีการนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ในตอนเย็นก่อนวันงานจริง พอถึงวันรุ่งขึ้นชาวบ้านจึงจะนำกระทงและตะกร้าดังกล่าวมาร่วมใน พิธี ช่วงเช้าจะนิมนต์พระมาเจริญพระพุทธมนต์ รับบิณฑบาต และฉันจังหัน ต่อจากนั้น จึงนำเอากระทงไปทิ้งทางตะวันตกของหมู่บ้าน ส่วนของที่บรรจุในตะกร้านั้นนำไปปฏิบัติดังนี้

น้ำในขวด ถือว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ผ่านการสวดจากพระภิกษุสงฆ์แล้ว ชาวบ้านจะนำน้ำดังกล่าวไปหยอดหรือหลั่งตามโคนเสาเรือนทุกต้น

ปอยหญ้าคา จะนำไปจุกหรือเหน็บไว้ที่หัวบันไดเรือนเป็นการปิดกั้นขัดขวางไม่ให้ผีร้าย หรือความอัปมงคลอื่นใดกล้ากรายเข้ามาบนบ้านได้

หินกรวดและทราย นำไปหว่านหรือชั้ตไปรอบๆบริเวณบ้าน หรือเรียกสวนในบ้าน เพื่อขจัดและป้องกันสิ่งชั่วร้ายต่างๆที่จะมารังควานคนและสัตว์เลี้ยง

ในเรื่องการทำบุญบ้านนี้ ชาวพวนส่วนใหญ่มักทำคล้ายกัน แต่อาจมีข้อปลีกย่อยต่างกันไปบ้างตามความเชื่อถือในแต่ละชุมชน ส่วนชาวพวนที่อยู่ในเขตเมืองหรือเทศบาลมักจะไม่มีการร่วมมือกันทำพิธีกรรมดังกล่าวนี้

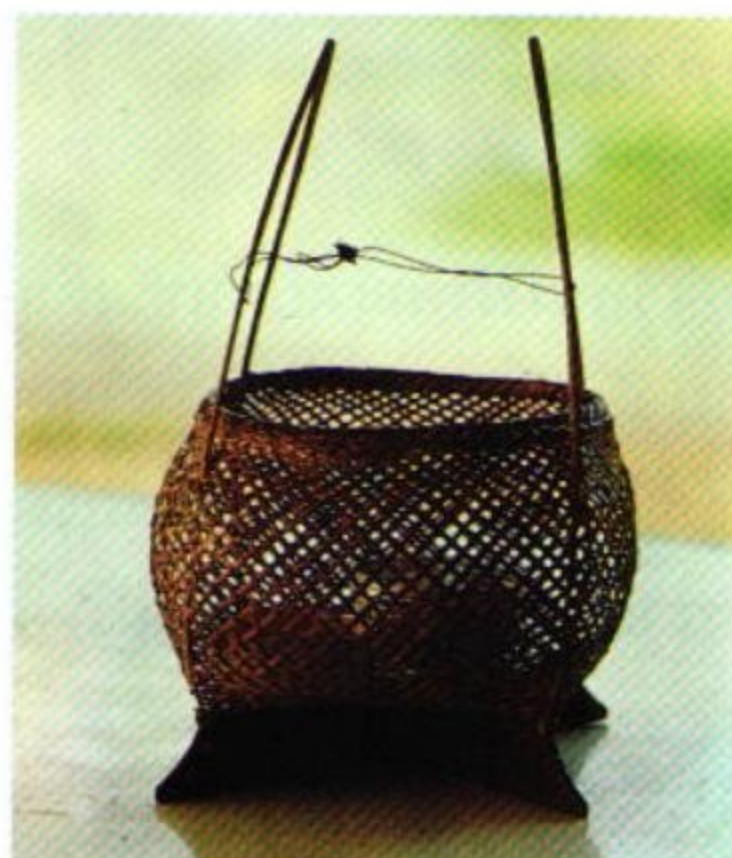
สารทพวน

ชาวพวนกำหนดเอาวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๙ ของทุกปีเป็น วันสารทพวน ประเพณีนี้มีเรียกอีกหลายชื่อ คือ ประเพณีห่อข้าวดำดิน หรือบุญห่อข้าวประดับดิน

ตามสภาพความเป็นอยู่อย่างชนบทแต่ก่อนนั้น ชาวพวนจะนำเอาพืชผักตามทีปลูกหรือจัดซื้อจัดหามาได้ เช่น ฟัก แฟง แตง บวบ ข้าวโพด ฟักทอง นำไปให้ญาติพี่น้องบ้านใกล้เคียง เมื่อญาติได้สิ่งของเหล่านี้แล้ว จะจัดหาสิ่งของตอบแทนเป็นการแลกเปลี่ยนกัน จึงเรียกการทำเช่นนี้ว่า “ไขว้ห่อข้าวดำดิน” หรือ “ห่อข้าวไขว้กัน” บรรดาของที่ญาตินำมาแลกเปลี่ยนนี้จะเก็บไว้ต่างหาก ไม่นำ

มารวมกับของกินของใช้ที่มีอยู่เดิม เพราะถือว่าเป็นของต้องห้าม ซึ่งผู้ให้มีความประสงค์ให้นำไปเช่นผีหรือนำไปทำบุญ

ในตอนกลางคืนชาวบ้านจะจัดเตรียมห่อสิ่งของที่ได้อมาจากญาติพี่น้องรวมทั้งของของตนเองด้วย โดยทำเป็นห่อเล็ก ๆ ด้วยใบตอง ทำเป็น ๒ ชั้น ชั้นล่างมีข้าวพร้อมกับอาหาร ชั้นบนบรรจุผลไม้พืชผัก ทำประมาณ ๓๐-๔๐ ห่อ ในเวลาประมาณ ๓-๔ นาฬิกา พระหรือเด็กหนุ่มจะเป็นผู้ไปตีระฆังหรือกลองในวัด เพื่อเป็นอาณัติสัญญาณให้ออกไปทำบุญซึ่งต้องไปก่อนรุ่งอรุณ เพราะเชื่อว่าในช่วงวันเวลาดังกล่าว ยมบาลจะปล่อยสัตว์นรกออกมารับส่วนของทานจากญาติ พอรุ่งอรุณก็จะเรียกตัวกลับ มีเรื่องเล่ากันว่า บางคนที่ตื่นสายมาทำบุญไม่ทันถึงกับร้องไห้ เนื่องจากเชื่อในเรื่องดังกล่าว เกรงว่าญาติที่เสียชีวิตไปแล้วจะไม่ได้รับของทาน

ข้าวแะ ตะกร้า
สำหรับใส่อาหารไป
ถวายพระ

ในปัจจุบัน ความเชื่อและประเพณีดังกล่าวได้ลดลงเป็นอันมาก ชาวพวนในหลายถิ่นของไทยไม่ประพฤติอย่างที่เคยกล่าวมาแล้ว จะมีก็แต่เพียงนำอาหารไปถวายพระทำบุญที่วัดในตอนเช้าและกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะอิทธิพลของพุทธศาสนา หรืออาจเป็นผลจากการแปรผันทางด้านสังคม รวมถึงวิทยาการต่าง ๆ ที่มีส่วนทำให้ความเชื่อดังกล่าวลดน้อยลง

ในคราววันรื่นเริง ชาวพวนจะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าสวยงามเพื่อร่วมประเพณี (ภาพโดย เสาวภา พรสิริพงษ์)

ประเพณีกำฟ้า

ชาวพวนเชื่อเรื่องผีฟ้าพญาแถนเช่นเดียวกับชาวลาวและชาวอีสาน ผู้ที่นับตนว่าเป็นพวน นอกจากจะหมายเอาในเรื่องภาษาแล้ว ยังหมายเอาประเพณีการกำฟ้าเป็นเครื่องจำแนกพวนให้ต่างจากชาวไทยด้วย (เพราะภาษาผู้ไทยคล้ายภาษาพวนมาก)

คำว่า “กำ” เป็นความนัยเดียวกับคำว่า ขะล่า หรือคะล่าในภาษาลาว หมายถึง ข้อห้าม ข้อควรละเว้น กำฟ้า จึงหมายถึง ข้อกำหนดจากฟ้า เป็นข้อพึงละเว้นตามความเชื่อที่ว่า ถ้าถึงวาระมีการกำฟ้า หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามประเพณีจะถูกฟ้าลงโทษ เมื่อคราวฝนตกฟ้าคะนอง ผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามจึงรู้สึกหวาดกลัวว่าฟ้าจะผ่าตามที่คนโบราณกล่าวไว้

พิธีกำฟ้าของชาวพวน จะแตกต่างกัน เล็กน้อยในแต่ละท้องถิ่น แต่จะเริ่มกำฟ้าตรงกันในวันแรก คือวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี บางถิ่นกำเพียงวันเดียว บางถิ่นกำ ๓ วัน คือ กำถึงวันขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๓ และบางถิ่น เช่น ที่บ้านหาดเสี้ยว จังหวัดสุโขทัย กำหนดงานพิธีกำฟ้าอยู่ ๓ วันเช่นเดียวกัน แต่กำหนดเอาวันขึ้น ๓ ค่ำเป็นวันแรก วันขึ้น ๑๐ ค่ำเป็นวันที่สอง และวันขึ้น ๑๕ ค่ำเป็นวันที่สาม

ในงานพิธีประเพณีกำฟ้า ชาวพวนจะทำข้าวจีไปถวายพระที่วัด ปัจจุบันมีทั้งข้าวจีและข้าวหลาม ข้าวจีจะทำเป็นก้อนกลม ๆ หรือมนรีก็ได้ ภายในก้อนข้าวเหนียวที่จะทำข้าวจินั้น บรรจุถั่วบ้าง น้ำตาลบบ้าง การทำข้าวจีเพื่อนำไปถวายพระในโอกาสบุญกำฟ้านี้ได้พัฒนาไปหลายอย่างตามที่อยู่ที่จะเห็นควร เช่น มีการทำข้าวจีใส่ไข่ หรือการทอดข้าวเหนียวด้วยน้ำมัน

แทนการปิ้งจิบนเตาไฟนอกจากที่ทำเพื่อนำไปทำบุญแล้ว ชาวพวนยังทำเหลือเพื่อฝากญาติมิตรที่หมู่บ้านอื่น เป็นการแสดงน้ำใจไมตรีต่อกัน

มีความเชื่อของชาวพวนในช่วงพิธีกำฟ้าว่า ระหว่างขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ จะเกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “กบบ่มีปาก ดากบ่มีฮูซี่” หมายความว่า ในวันเวลาดังกล่าว แม้กบเองก็ไม่เปิดปากร้อง คือ ปากของกบจะประกบกันแนบสนิทเหมือนไม่มีปาก และดากซึ่งหมายถึงก้นจะไม่มีรูทวารเพื่อการขับถ่าย และสิ่งที่ชาวพวนปฏิบัติในช่วงกำฟ้านี้คือ จะไม่ด่าทอหรือทะเลาะวิวาทกันเป็นอันขาด หากมีผู้ไม่ปฏิบัติตามจะถูกฟ้าลงโทษ นอกจากนี้ ผู้สูงวัยยังมักจะคอยฟัง “ฟ้าเปิดประตูน้ำ” คือ ถ้าปีใดมีเสียงฟ้าร้องในช่วงของการกำฟ้า มักจะทำนายว่าปีนั้นฝนจะตกต้องตามฤดูกาลส่งผลให้ทำนาทำไร่ได้ดี พืชพันธุ์ธัญญาหารจะอุดมสมบูรณ์

พระและชาวพวนมีความสัมพันธ์อันดีเสมอมา นับจากประวัติศาสตร์การสร้างชุมชนในประเทศไทย

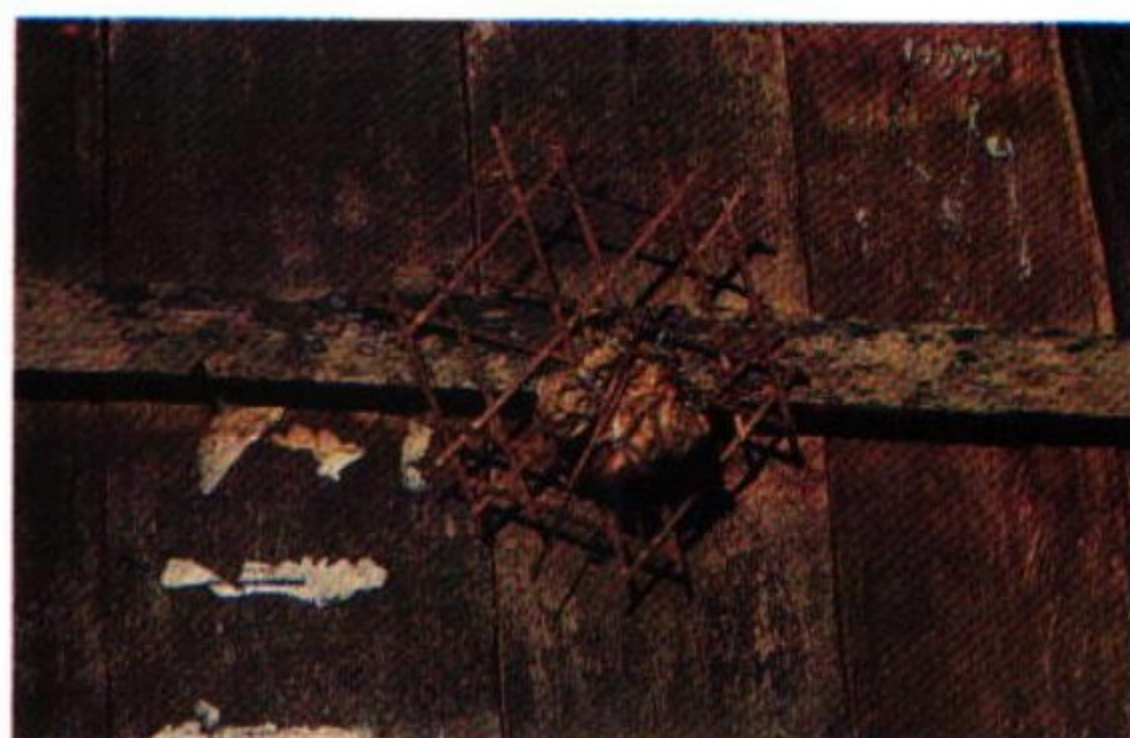
ประเพณีเฮียะขวัญข้าว

คำว่า **เฮียะ** ในภาษาพวน หมายถึง เรียก หรือ เชิญ เฮียะขวัญข้าว จึงคือ การเรียกหรือเชิญขวัญข้าว ชาวพวนที่ประกอบอาชีพทำนา ก็ยังคงถือปฏิบัติ ประเพณีนี้อยู่บ้างเป็นบางชุมชนและบางครัวเรือน ซึ่ง แต่ละครัวเรือนจะกำหนดวันประกอบพิธีไม่ตรงกัน ขึ้นอยู่กับความพร้อมอื่น ๆ อีกหลายอย่าง และโดยทั่วไป มักทำกับนาปี ส่วนนาปรังไม่มีการเรียกขวัญ

เครื่องประกอบพิธีเฮียะขวัญข้าว ได้แก่ ไข่ไก่ ต้ม ๑ ฟอง ข้าวเหนียว ๑ แอบเล็ก (แอบข้าว คือ ภาชนะบรรจุข้าวเหนียวหนึ่ง) เกลือ ๑ ช้อน น้ำ ๑ ขวด มีเส้นด้าย(ฝ้ายขาว)เคียนคอขวด และมีขันธห้าอัน ประกอบด้วย รูป ๕ ดอก ดอกไม้ ๕ ดอก

ผู้ประกอบพิธีจะเอาของเช่น ไหว้เหล่านี ไปประกอบพิธีที่ลานข้าว อีกสิ่งหนึ่งที่ต้องทำประกอบ ในพิธีดังกล่าวคือต้องทำ “แม่ย่าเฒ่า ๒ อัน” แม่ย่าเฒ่านี้ทำจากฟางผูกมัดทำเป็นหุ่นเหมือนคน อย่างคร่าว ๆ สมมุติให้เป็น “แม่นางขวัญข้าว” หรือ “แม่ย่าเฒ่า” ตามคำเรียกในภาษาพวน และผู้ทำพิธี หรือเจ้าของนาจะกล่าวถ้อยคำเป็นทำนองว่า จะขอเชิญ มิ่งแม่ขวัญข้าวกลับเข้ายังฉางเป็นศิริมงคล ต่อเมื่อถึง เดือนหกฝนตกฟ้าลงมาแล้ว จะได้เชิญแม่ย่าเฒ่ามาที่ ท้องนาต่อไป

ประเพณีอื่น ๆ ก็เหมือนกับชาวลาว ชาวไทย อีสาน เช่น ประเพณีการแห่บั้งไฟ ซึ่งในปัจจุบันชาวพวน ไม่ได้ทำอีกแล้วอาจเนื่องด้วยความเปลี่ยนแปลงทาง ด้านสังคมและวัฒนธรรมความเชื่อต่าง ๆ ได้ลดลง ยังผล ให้ประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ลดลงตามไปด้วย

ตาแหลวหรือเฉลว ใช้ติดหน้ายุ้งเพื่อกันนก หนู หรือแมลงที่จะเข้าไปกัดกินข้าวเปลือก

วรรณกรรม

ชาวพวนเคยใช้ตัวอักษรไทยน้อย และอักษรตัว ธรรมอีสานร่วมกันกับชาวลาวในประเทศลาวและชาว อีสานในประเทศไทย ดังปรากฏว่า มีจารึกเรื่องราว ประเภทต่าง ๆ เช่น ตำรายา ตำราสะเดาะเคราะห์ นิทานพื้นบ้าน และวรรณกรรมเป็นอักษรไทยน้อย ต่อมาเมื่อประเทศไทยประกาศใช้พรบ.การประถมศึกษา แห่งชาติให้มีการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน และใช้ ภาษาไทยกรุงเทพเป็นภาษาสื่อกลางในการเรียน อีกทั้ง ได้กำหนดให้ใช้อักษรไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเป็นสื่อ การเรียน ปรากฏการณ์นี้ยังผลให้ภาษาถิ่นย่อยอื่น ๆ ใน ประเทศไทยมีผู้สนใจน้อยลง และหันมาศึกษาภาษากลาง มากขึ้น รวมถึงการใช้อักษรไทยน้อยก็เสื่อมลงไปด้วย

นอกจากนี้ วิทยาการด้านการพิมพ์มีผลต่อ การเผยแพร่อักษรไทยสมัยใหม่ เช่น มีการพิมพ์ อักษรไทยลงในใบลานแทนการจดจารด้วยเหล็กจาร เป็นอักษรธรรมหรืออักษรไทยน้อยตามแบบของเดิม ผู้ที่จะทำบุญด้วยการซื้อหนังสือ ตำรา หรือคัมภีร์ทาง พุทธศาสนา จึงต้องซื้อใบลานที่พิมพ์ด้วยอักษรไทย ไปทำบุญ ทำให้การสืบทอดทางด้านอักษรที่ชาวพวน เคยใช้มาแต่เดิมได้ลดลง

วรรณกรรมที่แพร่หลายมีชื่อคุ้นหู เช่น เรื่องจำปาสีตัน สีธนมโนราห์ แก้วหน้าม้า การเกิดสังข์สินไชย ขุนนางอ้ว เป็นต้น บรรดาเรื่องราวในวรรณกรรมเหล่านี้ ผู้สูงอายุเท่านั้นที่จะสามารถลำดับเรื่องราวในแต่ละเรื่องได้ ส่วนอนุชนรุ่นหลังในวัยลูกหรือหลานจะไม่ทราบเรื่องราวในวรรณคดีมากนัก

นิทาน

นิทานมีบทบาทในสังคมชาวพวนอยู่ไม่น้อย เพราะเป็นทั้งเครื่องผ่อนคลาย และการเรียนรู้วัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในนิทาน ผู้เล่าซึ่งเป็นผู้ใหญ่หรือผู้อาวุโสรับรู้เห็นสิ่งต่างๆ มาก มักจะเป็นผู้เล่าให้เด็ก ๆ ซึ่งเป็นลูกหลานได้ฟัง ปัจจุบัน ชาวพวนได้ห่างเหินไปจากนิทานกันมากแล้ว เพราะเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม และการศึกษา ตลอดจนสื่อทั้งทางวิทยุโทรทัศน์ได้มีบทบาทแทนการเล่านิทาน

เพลงกล่อมเด็ก

ชาวพวนเคยมีแนวปฏิบัติในการเลี้ยงลูกประการหนึ่ง คือ เมื่อนำลูก(หลาน)เข้าอู่แล้วไกว จะมีการกล่อมให้ลูกนอนหลับ การขับกล่อม มีทั้งที่ขับกล่อมด้วยเพลงกล่อมลูกและลำกล่อมลูก โดยปกติการลำแบบพวนก็มีทำนองเนิบช้าอยู่แล้ว เมื่อนำมากล่อมเด็กให้นอนหลับก็เหมาะสมยิ่ง ความสำคัญของเพลงกล่อมลูกอยู่ที่ทำนองแห่งกล่อม ลีลา และน้ำเสียงชวนให้ผู้ฟังเกิดความผ่อนคลายและหลับในที่สุด

สภาพในปัจจุบัน สังคมชาวพวนเรียกได้ว่าไม่มีผู้ขับลำ หรือร้องเพลงกล่อมลูกเหมือนเช่นอดีตที่

เคยเป็นมาอีกแล้ว คงเหลือไว้แต่คำบอกเล่าของผู้สูงอายุเท่านั้นที่ยังพอจดจำเนื้อร้อง-กลอนลำบางบทได้ เช่น

“โอินโหล่นซาเอ็ดนาหนองไผ่
กับแก๊หัน(ขึ้น) ไข่แมงดาหันฟัก ยกหันยักลง
ตะโขงเป่าปี่ จูจืดบมือ บังกือเป็นง้าว
หมาพ้าว(มะพร้าว) หล่นเสื่อซาน(ใส่ซาน)
ข้าวสารอ่อนหน่อ(ออกหน่อ) หมาก่อ
(มะกอก) เป็นหนาม หม่าขาม(มะขาม) เป็นส้ม
ข้าวต้มกล้วยมีกล้วยเสื่อใน”*

ผญาและสำนวนโวหาร

ผญา แปลว่า ปัญญา แต่มีความหมายว่าเป็นบทร้อยกรองแบบหนึ่ง อาจเป็นบทสั้น ๆ หรือยาวดำเนินเป็นเรื่องราวได้ ส่วนสำนวนโวหารเป็นคำกล่าวหรือถ้อยคำที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของผู้พูด

ชาวพวนมีสำนวนโวหารที่แสดงถึงปฏิภาณปัญญา เป็นถ้อยคำที่ร้อยเรียงที่มีสัมผัสทางด้านเสียง มีเนื้อความที่เฉียบแหลมชวนให้น่าคิดติดตาม เช่น โวหารในกลอนลำพวนว่า “คั้นอยากเป็นเขยแม่ช้อย ต้มหอยเห่อมันเปื่อย แกงปลาเห่อเปื่อยก้าง แกงข้างเห่อเปื่อยงา” หมายความว่า ถ้าคุณต้องการเป็นคนรักของฉันแล้ว จงต้มหอยให้เปลือกหอยเปื่อย แกงปลาก็ต้องให้ก้างเปื่อย อีกทั้งแกงข้างก็ต้องให้งาเปื่อย เมื่อนั้นฉันจึงจะรักคุณ

คำสอน

คำสอนส่วนใหญ่มักอิงจารีตประเพณี สอนให้เป็นคนดีว่านอนสอนง่าย เช่น สอนให้เคารพผู้ใหญ่ รู้จักกตัญญู มีความเกรงใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

* สัมภาษณ์นางสี สุทธา อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๔ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๓๘

การแสดงและการละเล่น

การแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวนคือ การลำพวน โดยที่ผู้ลำจะนั่งกับพื้น ดนตรีที่ประกอบในการลำ คือ แคน ผู้เป่าแคนเรียกว่า หมอแคน และหมอแคนจะนั่งหันหน้าไปหาคนลำ

ทำนองการลำของหมอลำพวนจะร้องเป็นท่อนๆไป คล้ายบทสวดเป็นวรรคๆ แต่ละวรรคจะประกอบด้วยทำนองขึ้น ๆ ลง ๆ เป็นแบบแผน พอสิ้นวรรคหนึ่ง ๆ ทั้งเสียงแคนและเสียงลำจะหยุดเป็นห้วง ๆ

เนื้อหาของบทลำมีตั้งแต่คำสอน บทกวีพาราสิ หรือการกล่าวชื่นชมผู้รักใคร่ต่อกัน นอกจากนี้ยังมีการลำแบบประคารมโต้ปฏิภาณของผู้ลำด้วยกันเองเรียกว่า “การลำชิงชู้” (ลำชิงชู้) ประกอบด้วยผู้ลำที่เป็นหญิง ๑ คน และเป็นชาย ๒ คน ฝ่ายชายจะเป็นฝ่ายกล่าวคารมโวหารแสดงความฉลาดปราดเปรื่องในเรื่องต่าง ๆ แข่งขันกัน ส่วนฝ่ายหญิงจะลำแก้บทกลอนลำ หรือการสอบถึงภูมิปัญญาปฏิภาณไหวพริบของชายแต่ละคนที่มาเกี่ยวข้อง การลำพวนในรูปแบบของการลำชิงชู้จึงเป็นการลำที่เร้าใจ สร้างความสนุกสนานแก่ผู้ฟัง

ลำพวนนับได้ว่าคงรูปแบบเดิมไว้อยู่มาก เนื่องจากมักลำในหมู่ชาวพวนด้วยกันเอง ไม่ได้นำออกเผยแพร่ในรูปแบบของการแสดงสู่สาธารณชน อีกประการหนึ่ง ภาษาที่ใช้ลำนั้นฟังยากเพราะต้องประสมอึงเข้ากับทำนองลำ ทำให้ผู้ฟังซึ่งไม่ใช่เจ้าของภาษาไม่ทราบความหมาย เมื่อไม่ทราบความหมาย ไม่มีการปรับเปลี่ยนเพื่อจะสื่อความหมายต่อผู้คนในสังคมภาษาอื่น ทำให้มีผู้สนใจที่จะสืบทอดน้อยลงเป็นลำดับ*

ลำพวน ผู้ลำจะนั่งลำ(ร้อง) แต่ถ้ารำประกอบการเลียงผี จะมีการยืนลำพร้อมกับรำไปด้วย

การแสดงถึงความรื่นเริงนั้น ชาวพวนมีวัฒนธรรมทางด้านดนตรีและการแสดงเหมือนกับชาวลาว หรือชาวอีสาน จึงนิยมที่จะใช้กลองยาว พิณ แคน หรือซอ มาบรรเลงในงานหรือเทศกาลงานบันเทิงทั่วไป

ชาวพวนเป็นหมู่ชนที่ขยันขันแข็งในการทำงาน แต่เมื่อถึงช่วงของการหยุดพักจากงาน เช่น ในช่วงของการกำฟ้า กำสงกรานต์ ชาวพวนจะมีการละเล่นต่าง ๆ เป็นความสนุกสนานบันเทิงแบบพื้นบ้านพื้นเมือง การละเล่นที่นิยมเล่นกัน เช่น เล่นผีนางกวัก ผีลิงลม ผีนางดั่ง ผีนางสาก ผีนางซ่อง เป็นต้น

อาหาร

สังคมชาวพวนเป็นสังคมบริโภคนิยม ในปัจจุบันมีชาวพวนหลายถิ่นที่บริโภคข้าวเจ้าเป็นหลัก แต่ก็ยังมีบางถิ่นที่นิยมบริโภคข้าวเหนียวมากกว่าข้าวเจ้า เช่น ชาวพวนในเขตภาคอีสานและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

*จากการสอบถามข้อมูลในหลายภาคที่มีประชากรพวนอาศัยอยู่ ปรากฏว่า ไม่มีแหล่งสอนการลำพวนหรือถ่ายทอดศิลปการลำพวนอย่างเป็นทางการเป็นกิจจะลักษณะ หรือไม่ปรากฏว่าวัยรุ่นสนใจที่จะสืบทอดการลำพวนแต่ประการใด

สังคมชาวพวนนับได้ว่าเป็นสังคมที่บริโภคน้ำปลา (ภาษาพวน เรียกว่า ปาแตะ) ซึ่งมีการนำมาปรุงอาหารหลายแบบ เช่น ทำปลาร้าสับ ใส่ในส้มตำ ผสมในน้ำต้มยำแกงต่าง ๆ ถือเป็นเครื่องชูรสประกอบ

อาหาร “ถ้าท่านเดินผ่านหมู่บ้านชาวไทยพวนที่แท้จริงแล้ว สิ่งที่ท่านสังเกตได้ง่ายยิ่งในเวลาเช้าตรู่ หรือในตอนบ่ายค่ำ กลิ่นน้ำต้มปลาร้าจะลอยมาต้องจุมกท่าน มีกลิ่นเกือบทุกหมู่บ้านท้ายบ้านเอาเลยทีเดียว” * ทั้งนี้ มิได้หมายความว่า จะมีการบริโภคปลาร้ากันทุกมื้อทุกคราวไป ยังมีอาหารอย่างอื่นที่ปัง ย่าง ทอด คละกันไปในแต่ละคราว ซึ่งอาหารหรือของกินมักเป็นของพื้น ๆ

ที่หาได้ในท้องถิ่น ชาวพวนที่มีอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน ปลูกผักต่าง ๆ เป็นครอบครัวที่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก จึงต้องพึ่งอาหารจากแหล่งธรรมชาติ เช่น กุ้ง หอย ปลา ปู กบ เขียด หรือจากสัตว์ที่เลี้ยงไว้ เช่น เป็ด ไก่ การนำอาหารมาปรุงนั้นมีหลายวิธี ส่วนอาหารที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวพวน คือ แจ่วมะเขือ

การรักษาโรค

แม้วิทยาการด้านสาธารณสุขได้เจริญก้าวหน้า ชาวพวนส่วนใหญ่นิยมใช้บริการจากสถานพยาบาลแผนใหม่ แต่ก็ไม่ละทิ้งการรักษาพยาบาลแผนไทย เช่น กรณีมีผู้ป่วยพักรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาล ญาติผู้ป่วยบางรายได้นำน้ำต้มยาสมุนไพรบรรจุภาชนะไว้ให้ผู้ป่วยดื่มกิน หรือกรณีที่บางครัวเรือนนำยาสมุนไพรฝังแดดตามกระบวนการเก็บรักษาตัวยา ปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำให้เห็นวัฒนธรรมในการรักษาพยาบาลแบบพึ่งตนเอง และการยอมรับวิทยาการแผนใหม่ไปในเวลาเดียวกัน

* โปธิ์ แซมล่าเจียก ตำนานไทยพวน กรุงเทพฯ : ก.พลพิมพ์ ๒๕๓๗ หน้า ๒๐

หนังสืออ้างอิง

ภาษาไทย

- ไชยา แก้วเกตุ และ ผวน พ่วงชวาลวงศ์. ภาษาไทยพวน-ภาษาไทยกลาง. เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม 2521. 28 หน้า
 ไมตรี ลิ้มปชาติ. เบ็ญลาว. กรุงเทพฯ: แสงศิลป์การพิมพ์, 2534.
- ผวน พ่วงชวาลวงศ์. ไทยพวนหาดเสี้ยว. เอกสารพิมพ์ดีดประกอบการบรรยาย, 12 หน้า
 โปธิ์ แชมล่าเจียก. ตำนานไทยพวน. กรุงเทพฯ: ก.พลพิมพ์ พรินต์ติ้ง, 2537.
- รัชณี ศรีสุวรรณ. ลักษณะภาษาไทยพวนที่จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย
 มหาวิทยาลัยมหิดล, 2536.
- ราชบัณฑิตยสถาน. “เชียงขวาง” สารานุกรมไทยเล่ม 10. กรุงเทพฯ: ไทยมิตรการพิมพ์, 2529. 6449-6457
 _____. “พวน” สารานุกรมไทย เล่ม 20. กรุงเทพฯ: ไทยมิตรการพิมพ์, 2529. 13017-13021
- เรืองเดช ปันเขื่อนขัตติย์. “กำพร้าเชื้อน: วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน”. วารสารภาษาและวัฒนธรรม. ปีที่ 2 ฉบับที่
 2, กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์, 2525. 94-115
- _____. ภาษาถิ่นตระกูลไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: มหาคจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, 2532
- _____. อักษรไทย. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2530
- วิเชียร วงศ์วิเศษ. ไทยพวน. พิมพ์เป็นอนุสรณ์เนื่องในงานทอดกฐินขององค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ณ
 วัดหาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย 27 ตุลาคม 2517
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. “พวนบ้านหาดเสี้ยว ความค่านึงถึงเมื่อสามปีให้หลัง” วารสารเมืองโบราณ. ปีที่ 19
 ฉบับที่ 4 กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ, 2536. 100-111

ภาษาอังกฤษ

- Boonprasert, Chaluy. Discourse Structure in Phuan. M.A. Thesis (Linguistics). Institute of Language and
 Culture for Rural Development, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, 1985.
- Eam-Eium, Chalong. A Phonological Description of Phuan at Tambon Hat Siaw, Si Satchanalai District
 Sukhothai Province. M.A. Thesis (Linguistics). Institute of Language and Culture for Rural
 Development, Faculty of Graduate Studies, Mahidol University, 1986.

รายนามผู้บอกข้อมูล

นายกลด อ่อนละม้าย ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 พระภิกษุคำ ดวงดี วัดธรรมเจดีย์ หมู่ที่ ๒ บ้านหม้อ ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
 นางจรรยา ศรีอุบล บ้านเลขที่ ๘๔/๒ บ้านชุมข้าว หมู่ที่ ๒ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นายจ้อน กระเป่าทอง อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๖ ต.บ้านกล้วย อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายชัชวาลย์ สุคันธวิภัติ โรงเรียนบ้านดงพลับ ต.ดงพลับ อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นางดาวล้อม แสนทวี บ้านหินปักทุ่ง ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายทองพูล สังกะสินธุ์ อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๖๓ หมู่ที่ ๒ ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
 นายน้อย ขวาชอง อายุ ๗๖ ปี บ้านเลขที่ ๓๔ หมู่ที่ ๗ ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
 นายนิคม ดาอาษา อายุ ๒๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๓๔ หมู่ที่ ๔ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นางสาวบัวสิงห์ ขาวดี อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๗๒ หมู่ที่ ๒ บ้านหาดเสี้ยว ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
 นายบุญเขียน โกศลจิตร อายุ ๗๕ ปี บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๔ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นายบุญมา ดวงดี อายุ ๙๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๑๑ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
 นายบุญเรือง ศรีสมบูรณ์ อายุ ๔๔ ปี บ้านหินปักใหญ่ หมู่ที่ ๖ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นางบุญเลิศ ทองแท้ บ้านเลขที่ ๘ บ้านหินปักใหญ่ หมู่ที่ ๖ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายประเสริฐ วิจารณ์ธรรม อายุ ๔๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๔ หมู่ที่ ๒ บ้านหาดเสี้ยว ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
 นายเปีย แซ่มช้อย อายุ ๖๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๓ หมู่ที่ ๔ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นายผวน พ่วงขวาลวงค์ บ้านเลขที่ ๓๒๖ บ้านหาดเสี้ยว หมู่ที่ ๒ ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
 นายผิน โกศลจิตร อายุ ๘๐ ปี บ้านเลขที่ ๘๗ หมู่ที่ ๔ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นางพันลำ ปิดทองคำ อายุ ๔๙ ปี บ้านเลขที่ ๔๓ หมู่ที่ ๖ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายพี ช่ายแก้ว อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๖ หมู่ที่ ๔ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นางเพียบพร้อม ช่ายแก้ว อายุ ๔๑ ปี บ้านเลขที่ ๖ หมู่ที่ ๔ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นายไพบุลย์ แพงเงิน บ้านเลขที่ ๓๐๔/๓ หมู่ที่ ๕ ต.ท่าระหัด อ.เมือง จ.สุพรรณบุรี
 นายลด หนูนาค อายุ ๗๒ ปี บ้านหินปักใหญ่ หมู่ที่ ๖ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายเลียง โภคัย อายุ ๗๗ ปี บ้านเลขที่ ๒/๒๗ หมู่ที่ ๒ บ้านหาดเสี้ยว ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
 นายสมจิตร โพธิ์ศรี อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๒๘ บ้านเนินพลับ ต.หัวถนน อ.คลองขลุง จ.กำแพงเพชร
 นางสมบท ศรีสุพรรณ อายุ ๖๙ ปี บ้านเลขที่ ๑๐ ต.เชียงงาน อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายสมพงษ์ แสนทวี บ้านหินปักทุ่ง ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 พระอธิการสมัย ฐานาสโธ วัดเนินหินแร่ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นายสะอั้ง สุวรรณเรือง บ้านหินปักทุ่ง หมู่ที่ ๕ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายสิงห์ คณะ อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๙๓ หมู่ที่ ๒ บ้านหาดเสี้ยว ต.หาดเสี้ยว อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย
 นางสี สุทธา อายุ ๖๗ ปี บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๔ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายสุเทพ ทองแท้ บ้านเลขที่ ๘ บ้านหินปักใหญ่ หมู่ที่ ๖ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 นายสุวรรณดี ใจขาน อายุ ๖๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๙ หมู่ที่ ๑ ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย
 นายเสงี่ยม กัณหา อายุ ๘๗ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๕ หมู่ที่ ๔ ต.หนองแสง อ.ปากพลี จ.นครนายก
 นางหลอม หนูนเงิน อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๕ บ้านหินปักเหนือ หมู่ที่ ๒ ต.หินปัก อ.บ้านหมี่ จ.ลพบุรี
 หมายเหตุ อายุผู้บอกข้อมูลนับถึงปี พ.ศ.๒๕๓๙

จัดทำโดย	สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล ตำบลศาลายา กิ่งอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทรศัพท์ 441-9327, 441-9343, โทรสาร 441-0209, 441-9517
ที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.คุณหญิงสุริยา รัตนกุล รองศาสตราจารย์ ดร.สมทรง บุรุษพัฒน์
บรรณาธิการ	ดร.ลักขณา ดาวรัตนหงษ์
ผู้เขียน	วีระพงศ์ มีสถาน นักวิจัยประจำสถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท - ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต(ภาษาศาสตร์-ภาษาตระกูลไท) สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล - ศึกษาศาสตรบัณฑิต(ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
จัดรูปเล่ม	ปิยะ มณีวงศ์
ภาพปก	ปกหน้า : ชาวพวน ต.บ้านหม้อ อ.ศรีเชียงใหม่ จ.หนองคาย กำลังใส่บาตร ปกหลัง : คู่มน้ำดื่ม สำหรับเจ้าของบ้านที่ทำงานได้ดูร้อนและผู้คนที่สัญจรไปมา
พิมพ์ที่	บริษัท สหธรรมิก จำกัด 54/8-9 ซอย 12 ถนนจรัญสนิทวงศ์ แขวงท่าพระ เขตบางกอกใหญ่ กรุงเทพฯ 10600 โทรศัพท์ 864-0434-5, 01-923-8825 โทรสาร 412-3087

พวน เป็นชื่อกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่ง
ที่ถูกกล่าวถึงในประวัติศาสตร์ไทยช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น
บางครั้งได้รับการเรียกว่า **ลาวพวน** บางคราวถูกเรียกว่า **ไทยพวน**
ซึ่งก็มีเหตุผลน่าเชื่อถือต่างกันไป
สารานุกรมฉบับนี้ ระบุการเรียกขานว่า **พวน**